

7357

Prof. Dr. Köprülüzade Mehmet Fuat
Türk Sazşairlerine âit metinler ve tetkikler

V

XVII'nci asır Sazşairlerinden
KAYIKCI KUL MUSTAFA
ve
GENC OSMAN HİKÂYESİ

Prof. Dr. Köprülüzade Mehmet Fuat
Istanbul Darülfünununda "Türk edebiyatı Tarihi," Müderrisi

Istanbul
Evkaf Matbaası
1930

Prof. Dr. Köprülüzade Mehmet Fuat

Türk Şazşairlerine âit meîinler ve tetkikler

V

FAHRI BİLGE
KÜTÜPHANESİ

7357

Basılanlar :

- I — Köprülüzade M. Fuat : Gevheri [XVII nci asır Sazşairlerinden]
II — Köprülüzade M. Fuat : Erzurumlu Emrah [XIX neu asır Sazşairlerinden]
III — Sadettin Nüzhet : Pir Sultan Abdal [XVII nci asır Sazşairlerinden]
IV — Köprülüzade M. Fuat : XVI nci asır sonuna kadar Türk Sazşairleri
V — Köprülüzade M. Fuat : Kayıkçı Kul Mustafa ve Genc Osman hikâyesi

043420

KÖPRÜLÜZADE M. FUAT
KÜTÜPHANESİ

Prof. Dr. Köprülüzade Mehmet Fuat
Istanbul Darülfünununda "Türk edebiyatı Tarihi,, Müderrisi

XVII nci asır Sazşairlerinden

KAYIKCI KUL MUSTAFA
ve
GENC OSMAN HİKÂYESİ

Metinden hâriç bir notayı hâvidir

Istanbul
Evkaf Matbaası
1930

Prof. Dr. Karl-Heinz Hoffmann
Landesbibliothek Sachsen-Anhalt, Magdeburg

XVII und zwei Festschriften

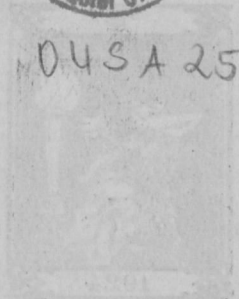
KAYIKI KUL MUSTAFA

GENEL OSMANLIK KAYISI

J

DUSA 2552

Landesbibliothek
Sachsen-Anhalt
Magdeburg

XVII nci asır sazşairlerinden

KAYIKÇI KUL MUSTAFA

I

Evliya Çelebi, Seyahatnâme'sinde, Dördüncü Mehmet devri sazşairlerinden "İtâkî عتاقى",nın garip bir sergüzeştini anlatırken, o münasebetle birtakım sazşairlerinin isimlerini de zikreder : " amma acîp çöğür çalardı . Kuroğlu (Köroğlu?), Kuloğlu, Fartaloğlu, Kayıkçı Mustafa, Gedik Süleyman, Kayıkçılar Mustafası, Gedâ Muslu, Tûrabî, Gedâyî, Kâtibî ve sairleri ne bunun gibi çöğür çalabilirler; ne de bu gûnâ ma'nalı, muhrık eş'ar söylemeğe kadirdirler. Zira söztünde te'sir vardı ki üstaddan feyzalup mutasavvifâne güftarlı, merd-i suhandan olmuşdı., [Seyahatnâme, C. 5, S. 283]. Evliya Çelebi, kendi devri çöğürçülerinden bahsederken, bu sazın " levendâne, beş kılı, tahta göğüslü, yirmialtı perdeli, gövdesi büyük bir saz olduğunu; ve ekseriyyetle Yeniçeri ocağına mahsus bulunduğunu söyledikten sonra, bunu çalmakda mehâretî olanları da sayar: Demiroğlu, Molla Hasan, Kuroğlu, Gedâ Muslu, Kara Fazlı, Celep Kâtibî, Sarı Mukallid, Kayıkçı Mustafa, Celep Gedâyî, Hâkî, Tûrabî., [Seyahatnâme, C. I, S. 638-639]. Evliya Çelebi'nin bu ifâdesinden istidlal edilen şudur: bu şairler onunla muasırdırlar, ve Evliya onların eserlerine, çöğür çalmakdaki mehâretlerine pek âlâ vâkıftır. Bunlardan bir kısmına yetişmemiş olsa bile, yetişenlerden aldığı mâlûmata istinâden bu mukayeseyi yapıyor .

Filhakika XVII nci asır, sazşairlerinin pek ziyade çoğaldığı, ehemmiyet kazandığı bir devirdir. Eski mecmualarda bu asırdan kalma birçok destanlara, koşmalara, varsağılara tesadüf olunur. İşte bu devre âit bir mecmuada "Kayıkçı Mustafa,, namına mukayyet bulduğumuz bir manzûme, şüphesiz Evliya'nın bahsettiği Kayıkçı Mustafa'ya âittir. Manzûmenin, Dördüncü Murad'ın İran seferleri münasebetiyle söylenmiş olması da bunu te'yit eder :

I

Hazret-i Eyupda kılıç kuşandı
Gittiği yollara kumaş döşendi
Kızılbaş da korkdu kendi uşandı [1]
Sultan Murat geldi açılın dağlar

[1] Uşanmak, eski türkçede, kırılmak, parçalanmak" ma'nalarına gelir. XIII üncü asırdan başla-

2

Hezaran kalkanlar yahşi kolçaklar
Pürsilah olmuştur önde köçekler
Baş eğin selama durun çiçekler
Sultan Murat geldi açılın dağlar

3

Hakikat bülbülü öter gül ister
Yavru şâhin turna kovar tel ister [1]
Kakımış aslandır şimdi çöl ister [2]
Sultan Murat geldi açılın dağlar

4

Şimdengeru Bagdad bizim ilimiz
Varın tedârik görünüz çölünüz
Kürdistan beğleri solda durunuz
Sultan Murat geldi açılın dağlar

5

Kul Mustafa'm bunu böyle söyledi
İndi aşkın deryasını boyladı
Kuloğlu'da muhanneşlik eyledi
Sultan Murat geldi açılın dağlar

Kayıkçı Mustafa'nın kendisini "Kul Mustafa,, diye zikretmesi, eski Osmanlı saltanatı ıstılâhınca, kul tâifesine mensup olduğuna alâmettir. Bu manzûme, onu, sultan Murad'ın İran seferlerinde bulunan ordu şairlerinden addetmemize imkân veriyor. Son parçada muhanneşlik ettiğinden bahsölenen "Kuloğlu,, o devrin ma'ruf ve değerli sazşairlerinden olup, anlaşılan, Kayıkçı Mustafa ile aralarında bir rekabet mevcuttur .

XXII nci asrın meşhur hezilcilerinden "Küfrî Bahayî,, [3] nin (hi-

yarak XVII inci asra kadar eski Anadolu metinlerinde, meselâ Selçukî devri şairi "Ahmet Fakih,,de, "Süheyl-ü- Nevbahar,,da, Edirneli Nazmî' nin "Divan-ı türki-i basit,, inde bu kelimeye tesadüf olunur. Diğer türk lehcelerinde de bu kelime aynı ma'nada kullanılır .

[1] Eski Osmanlı ordularında kahramanlar başlarına tırna telı takarlardı. Tafsilât için bakınız: Köprülüzade Mehmet Fuat, Milli Edebiyatın ilk mübeşşirleri, 1928, s. 72 .

[2] "Kağan aslan,, ta'birine daha "Dede Korkut,, hikâyelerinden başlayarak, xvii inci asır tarihi eserlerinde bile tesadüf olunur .

[3] İstanbulda doğmuş olan bu şairin ismi Hasan'dır . Şiirlerinde Bahayî بهایى mahlasını kullanır. Nücum ilminde mehâreti olduğundan müneccimbaşı olmuş idi. Tabiatı hezle ve hiçve mâil olmağla o vâdide eserler yazmış ve asıl şöhretini bunlarla kazanmıştır. küfrî کفرى lakabını alması da bundan dolayıdır. Yoksa, şiirlerinde san'at itibariyle bir kıymet yoktur. Vefatı 1071 dedir [Rıza tezkiresi, S. 19 ; — Safai tezkiresi , بهایى maddesinde, husûsî kütüphanemiz yazmaları arasında ; Belig , نخبه لا تار لذيل زبدة الاشعار , müellifin el yazısıyle yazılmış nushası Darülfunun kütüphanesinde; Şeyhî, ذيل الذيل شقائق , S. 740, Darülfunun yazmaları arasında] .

eri 1056) senesinde olacak vak'aları muhtevî hezlâmiz, mensur bir "Ahkâm-ı Külliye Risâlesi," vardır. Hususî kütüphanemizde mevcut olan bu risâlede tesadüf ettiğim şu fıkra, Kayıkçı Mustafa'ya âittir: "... ve dahi şuarâ tâifesinin erbab-ı devlet ve eshab-ı izz-ü rif'ate verdikleri kasâid-i selîse ve tevârih-i nefise zımında sıla ve ihsan ümidi me'mul iken cevr-i firavan ile degnek ve kötek yemelerine, amma Kayıkçı Mustafa deyişlerine ve tekerlemelerine ziyade îtibar ve tevkir etmelerine..., [1]. bizim kılasik şairlerin halkşairlerimize karşı besledikleri tezyifkâr hislerin bir neticesi olan bu ifâde, iki noktainazardan dikkate şayanır :

1 — Kayıkçı Mustafa 1056 senesinden daha evvel şöhret kazanmış bir sazşairidir.

2 — O devrin muhtelif sazşairleri arasında da Kayıkçı Mustafa bâriz bir şahsiyettir.

İşte bu sûretle Küfrî Bahayî'nin ifâdesi de, yukarıda verilen mâ-lûmatı te'yit etmiş oluyor. Evliya Çelebi'nin Kayıkçı Mustafa'dan başka bir de Kayıkçılar Mustafası'ndan bahsetmesi, pek kuvvetle tahmin edilebilir ki bir tab' veya istinsah hatasından ileri gelmiştir. Şairimiz ekser eserlerinde kendisini sadece "Kul Mustafa," diye zikrettiği için, mecmualarda "Kayıkçı Mustafa," adına nâdiren tesadüf olunur. Yalnız *Pertsch*'e göre, Berlin umûmî kütüphanesi türkçe yazmaları arasında bir mecmuada "Kayıkçı Kara Mustafa," adına rast gelindiği gibi [S.312], Viyana kütüphanesindeki bir mecmuada da "Kayıkçı Mustafa," ismi geçer [*Flügel*'in Viyana şark yazmaları Kataloğu, I, 709]. Mâmâ-ffî yine aynı mecmuada "Kul Mustafa," ismi de mezkûrdur. Aynı mecmuada Kayıkçı Mustafa ile Kul Mustafa'nın ayrı ayrı zikredilmesi, bunların iki ayrı adam olduğuna delâlet etmez. Kezâlik yine Berlin türkçe yazmaları arasında bir mecmuada sadece Mustafa adına mukayyet eserler de vardır [S. 320, 323]. Acaba bu Mustafa bizim şairimizden ayrı bir şair midir? Bu da kat'î olarak söylenemez. Çünkü, tetkik ettiğimiz mecmualarda "Kul Mustafa," mahlaslı bâzı manzûmelerin üstün-

[1] Müneccimlerin her yeni sene girmeden evvel bu yolda zâyîçeler yapmaları usuldendi. Bilhassa müneccimbaşların, hükümdarlara takdim için böyle zâyîçe tertip etmeleri vazifeleri icâbındandı. Müneccimbaşı olan Küfrî Bahâyî'nin de bu usûle riâyet etmesi pek tabiidir. Ancak, bahsettiğimiz "Ahkâm-ı külliye Risâlesi," o cins eserleri takliden hezil vâdisinde yazılmış — bir parça Lâmiî'nin, Niksârîzade'nin *نفس الامرنامه* leri tarzında — bir eserdir [Lamiî'nin risâlesi basılmamıştır; bir nushası hususî kütüphanemizedir. Niksârîzade'ninki Milli Tettebbu'ler Mecmuası'nda neşrolunmuştur: N. 3, S. 571-576; Eski hayatı, telakkileri, âdetleri, hattâ kıyâfetleri anlamak husûsunda bu eserlerin büyük ehemmiyeti vardır]. Küfrî Bahâyî'den evvel, XV nci asır sonlarında ve ya XVI nci asır başlarında yaşayan şair Nasûhî *نصوحى* nin de böyle hezlâmiz bir takvim yazdığını tezkir-i Suarâ müellifi Sehi söylüyor; ve hatta ondan küçük bir parça da naklediyor [Sehi tezkiresi, S. 100].

de sadece Mustafa yazıldığını çok defâ gördük . Kul Mustafa'nın yaşadığı zamana âit bâzı destanlarda yalnız " Mustafa „ ismine tesadüf ettiğimiz de oldu. İşte bu itibarla biz " Kayıkçı Mustafa, kul Mustafa, Mustafa,, isimlerini taşıyan bu manzûmelerin aynı adama âit olduğunu tahmin ediyoruz. XVII nci asır zarfında bizim şairimizden başka "Kul-oğlu Mustafa efendi,, adlı meşhur bir tekye şairiyle [1], "Âşık Mustafa,, adlı diğer bir sazşairi daha mâlûmumuzdur [2] .XVIII inci asır Cezâyer türk sazşairleri arasında sadece "Mustafa,, adıyla şiirler yazan bir şairin mevcudiyetini biliyorsakda, bunun, burada neşrettiğimiz şiirlerle hiçbir alâkası yoktur [3] .

Kayıkçı Mustafa' nın, İkinci Osman'ın şehâdetinde alâkadâr olan Kayıkçı Mustafa olmadığı da pek tabiidir [4] .

II

Kul Mustafa'nın tarihî Türkü ve Destanları

Kitabımızın ikinci kısmında, Kul Mustafa'nın, Dördüncü Murat devrinde Bagdad'ın ilk muhâsarasında şehit olan "Genç Osman,, adlı bir kahraman hakkındaki destanından uzun uzun bahis vardır . Sair sazşairleri gibi, yaşadığı devrin hâdiselerine çok alâkadâr olarak onlar hakkında türküleri, destanlar söylediği anlaşılın Kul Mustafa'nın elimizde tarihî mâhiyette birkaç eseri daha vardır ki, onları neşir ve tahlil ederek, hikâye edilen hâdiseler hakkıddâ olduğu kadar şairin hayatı hakkında da biraz daha mâlûmat elde edebileceğiz . Bunlardan birincisi Acem Şahına hitâben yazılmış olup tahmînime göre Dördüncü Murad'ın

[1] Dördüncü Murat devri adamlarından olan Kuloğlu Mustafa efendi, Halvetiyye-i-Uşşakiyye tarıkına mensup şeyhlerden Gelibolu'lu Âlim Sinan efendi halifelerinden bir şairdir. „Masâbih-i-şerif"i türkceye nazmen tercüme etmiş, bir de Mevlut yazmıştır. (1045)de ikmal ederek "Divan-ı hümayun,, namını virdiği divanı da vardır [Bursalı Tahir, Osmanlı Müellifleri, C. I, S. 146] .

[2] Jean Deny , bu Mustafa'nın dört parça koşmasını neşretmiştir ; bu koşmalar, İspanyolların 1784 senesinde Cezâyer'e yaptıkları hücm hakkındadır [Chansans des Janissaires turcs d'Alger, Mèlanges René Basset, Paris , 1925, tirage a part, p. 114] . j. Deny bu mühim eserinde bu جوتك مصطفى بن حسن tarafından yazılmış olan bir mecmuayı — eski ta'biriyle Cönk جوتك — tetkik eylemiştir [j. Deny'nin bu eseri hakkında bakınız : Köprülüzade M. Fuat , Turkiyat Mecmuası , C. 2, S. 512 - 518] .

[3] Girit hakkında uzun bir destanı ve sair bâzı manzûmeleri elimizde olan bu şair hakkında " xvii inci asır sazşairleri ,, ünvanı altında yine bu külliyyat içinde neşredilecek eserimizde mâlûmat vardır.

[4] Katip Çelebi, Fezleke, C. 2, S. 53; Naimâ, yeni basma, C. 2, S. 315.

“Revan,, seferi münasebetiyle söylenmiştir. Elimizde bu manzûmenin birbirinden oldukça farklı iki şekli vardır ki, daha kolaylıkla mukayese için ikisini de yanyana neşrediyoruz [1] .

A	B
1	1
Vaktine hâzır ol ey Acem şâhı Magripden üstüne asker geliyor Yıkacaktır tacın ile tahtını Sultan Murat Han'dir kendi geliyor	Hazir ol vaktine ey Acem şâhı Magripden üstüne asker geliyor Dokuzbini atlı onbini yaya Köprüloğlü binmiş kendi geliyor
2	2
Sultan Murat Han'dir gelen kendidir Otuzbini zırhlı kırkbin hindidir (?) Kaçamazsin âhr vaktin şimdidir Kırk elli bin Ehl-i-timar geliyor	Allah Allah didik vardık berüden Koç yiğitler şikâr aldı surüden Cansız duvarları itüp yürüden Hacı Bektaş Veli binmiş geliyor
3	3
Ellibin de benim benim diyici Altmışbin de şirin cana kıyıcı Yetmişbin de siyah postal giyici Seksenbin de Tatar Han'dan geliyor	Ellibini benim benim diyici Altmışbini tatlı cana kıyıcı Yetmişbini demir zırhlar giyici Seksenbini Tatar Han'dan geliyor
4	4
. . . . . [eksiktir]	
Sultan Murat yeryüzünün halifesi Sultan Hacı Bektaş ann velisi Yetmiş bin de Serdengeçti geliyor	Çıksın yücesine yarin gözetin Çevirmez yüzünü oklan kazadan Çekmiş Zülfikarın arşa uzadan Tanrının arslanı Ali geliyor
5	5
Kul Mustafa'm dir muhabbete doyulmaz Ceng içinde şirin cana kıyılmaz Gökdeki yıldızdan çoktur sayılmaz Hacı Bektaş köçekleri geliyor	Kul Mustafa'm eydür dillerde destan Yerinden oynadı ol Arabistan Kırkbin Cezâyir'den kırkbin Tunus'dan Seksenbin askerle Hünkâr geliyor

Bu iki şekilden birincisi yânî *A* rivâyeti, doğrudan doğruya Sultan Murad'ın İranlılara karşı hareketini gösteriyor; *B* rivayetinde ise, (N. 1) de Köprülüoğlu'nun ve, (N. 5)de Hünkâr'ın hareketi mevzu-i bahisdir. Bu iki rivâyetin (N.1, 3) Kıt'aları tatâbuk ettiği halde, diğer kıt'alar her ikisinde de farklıdır. Görülüyor ki her iki rivâyet de aynı müşterek esastan gelmez. Yalnız *A* rivâyeti, Sultan Murad'ın hareketinden bahsettiği cehetle daha doğrudur. *B* rivayetinde Köprülüoğlu'nun ve Hünkâr'ın karışdırılması tamamiyle tahriftir. Yalnız, bu son rivâyetteki üç

[1] *B* şekli Konya'da çıkan Babalık gazetesinde M. Zeki bey tarafından neşredilmiştede, onu, elimizdeki bir nusha ile karşılaştırarak yukarıki şekli vücade getirdik.

kıt'a (N. 2, 4, 5,) daha düzgün ve insicamlı görünüyor [bu rivâyet enönce M. Zeki bey tarafından Konya'da çıkan Babalık gazetesinde neşredilmiştir, 10 sefer 1348-1929 nushasında]. Bu *B* rivâyetinin, Karaca Oğlan'a isnat edilen ve Sadettin Nüzhet bey tarafından neşrolunan [Karaca Oğlan, Konya, 1927, S. 63] bir manzûmeye daha ziyade yaklaştığı görülmektedir: Çüngü onda Ahmet Paşa'nın Nemse Kırılı üzerine hareketinden bahsolunuyor ki, bu Ahmet Paşa'nın Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa olduğu muhakkaktır. Görülüyor ki *B* rivâyeti, *A* rivâyetiyle Karaca Oğlan'ın bu manzûmesinin-tarihî vak'alara tamâmen mugayir bir şekilde- birleşmesinden doğmuş bozuk ve muahhar bir şekildir [1].

[1] Sadettin Nüzhet beyin neşrettiği bu manzûmeyi buraya aynen naklediyorum. Kul Mustafa'nın manzûmesiyle mukayese edilince, şairimizin "Karaca Oğlan", üzerinde de müessir olduğu anlaşılmaktadır. Esasen Karaca Oğlan'ın XVII ncı asır sonlarında şöhret kazanmış bir sazşairi olduğunu vaktiyle izah etmiştim (Türkiyat Mecmuası, C.2,S.502—505). Muahharen Sadettin Nüzhet bey de bu fikrime iştirak etmiştir [Halkbilgisi Mecmuası C. 1, S. 131]. İşte bu itibar ile, Karaca Oğlan üzerinde, kendisinden biraz evvel yetişen Kul Mustafa'nın böyle bir te'sir icra etmesi gayet tabiidir .

1

Hazır ol vaktine Nemse Kırılı
Yer götürmez asker ile geliyor
Patriklerin inmiş tahtdan diyorlar
Bir Halife kalmış o da geliyor

2

Yetmişbin var siyah postal giyecek
Seksenbin var Allah Allah diyecek
Doksanbin var tatlı cana kıyacak
Yüzünü de Tatar Han'dan geliyor

3

Gelen Ahmet Paşa'm kendidir kendi
Altmışbin dalkılıç kusuru hindi
Kaçma kâfir kaçma ölümün şimdi
Hacı Bektaş Veli kalkmış geliyor

4

Şevketlü efendim sultanı vezir
Altmışbin kılıçlı yanında hazır
Deryalar yüzünde boz atlı Hızır
Benli boza binmiş o da geliyor

5

Karaca Oğlan der ki burda durulmaz
Güleç yüze tatlı söze doyulmaz
Gökdeki yıldızdan çoktur sayılmaz
Yedi iklim dört göşeden geliyor

Kul Mustafa'ya âit ikinci bir destan da, Nazmi Toğrul beyin "Çorum tarihi ve coğrafyası,, adlı eserinde neşredilmiştir [Çorum vilâyet matbaası, 1927, S. 52 -54] . Nâşirin, Corum millî kütüphânesinde mevcut yazma bir Füzûlî dîvanının boş sahifelerinde bulduğu bu destan, maalesef bir çok yanlışlıklarla doludur . Birçok mısra'larında vezin ve kafiye bozuktur. İsimler de birçok tahriflere uğramıştır . Çorum tarihine âit mühim tafsilatı ihtiva eden ve "kaside Kapusuz hakkında,,serlevhası altında bulunan bu uzun destanı buraya aynen naklediyorum :

1

Yine zuhur eyledi askerî tuğyan
Erzurum vâlisi inhizam itti gitti (?)
Şevketlü Padişaha eyledi ısyân
Asker-i İslama sui-kast itti gitti (?)

2

Zaptına âciz (dir) beğlerbeğiler
Sivas il(leri) ne ateş kodular
Ön idüp her yere kolcu saldılar
Uğradığı yerleri berbat itti gitti (?)

3

Binyediyüz diyu geldi haberi
Ötüz bölükbaşı yekpâre çeri
Amasya şehrine vurdu pençe (yi)
Nâle zârı ayyuka yitti gitti

4

Merzifon üzerine yeğîn vardılar
Âletlerin kurup cenge durdular
Hikmet-i ilâhî şehri bozdular
Koç yiğitler kırıldı kelleler gitti (?)

5

Biriküp Çorum'u almak kastına
Cümle meşveretler bunun üstüne
..... (Eksiktir)
Arabilik (Arapgir?) eşkıyası imdat gitti (?)

6

İşidildi bu haber Çorum'da heman
Hacı köyü Gümüş eyliyor fegan
Döğenci çayrında oldular mihman
Çorum'a ilçiler hem geldi gitti

7

Yazmışlar Çorum'a virmeziz aman
Eğer er eğer uşak kırarız heman
Vururuz kılıcı aluruz meydan
Nâmmımız Üsküdar'a devlete gitti

8

Çorumlular biriküp şer'a vardılar
Hük-m-i ilâhiye boyun virdiler
Osmancik, İskilip medet didiler
Gelmedi cümlesi i'raz idüp gitti

9

Müslim Ağa bu işde oldu merdâne
Vücûdin sarf idüp girdi meydâne
Kapusuz askeri geldi ülvana
Çeng-i harp kal'ada çalındı gitti

10

Kuruoğlu Çorum'a verdi nızâmı
Git (?) âlât-ı harbi esbab-ı darbı
Ebvab-ı muharibde (?) Zal olsa dengi
Meydanda mertligi bilindi gitti

11

Alaybeği bayrağı oldu küşâde
Hazret-i Ömer gelüp irdi imdâde
Zaim zuamâ cümle hazır âmâde
Tekbir getirüp metrise girdiler gitti

12

Yeniçeri askeri serfiraz oldu
Gülbenk avaziyle metrisi aldı
Hacı Bektaş Veli imdada geldi
Kudret kılıçların uruldu gitti

13

Nakip efendi kaldırdı alemler
İmdad-ü iânet itti melekler
Ruh-ı Resule verdi selamlar (?)
Gülbenk sedâları çınladı gitti

14

Kethüdayeri Sipahi gayret erleri
Sancag-ı Resülün cümle rehberi
Pir Şahın gayet hâlis askeri
Tuttular meydanı serteser gitti

15

Tamam olup tedarik meydan bezendi
Kapusuz (lar) gelüp saflar düzendi
Koç yiğitler bunda namlar kazandı
Meydan-ı arasat kuruldu gitti

16

Çünkü harbelere uruldu tara (?)
Vuruldu Genç Osman sarıldı yere
Allah Allah sesi çıktı göklere
Her tarafda düşman bozuldu gitti

17

Genç Osman idi melun'ar başı
Meydanlarda kaldı ol itin leşi
Her kişi öğrendi gördü döğüşü
Otuz kırk kadarı kırıldı gitti

18

Kapusuz askerin bozuk dinleri
Gayret-i Şeytanla verdiler seri
Götürdü canları Efele şaki
Ruhları Siccine yıkıldı gitti

19

Çorum'da onsekiz gün cenge durdular
Başlarına gelmedigün gördüler
Kendiler de bildi ne bal buldular
Başları sernügün oldu da gitti

20

Binbaşı askerin aslında belli
Hergün serteser eyleridi cengi
Kapulu Kapusuz olamaz dengi
Koç yigitler başında salındı gitti

21

Öldü ol günü Kurdoğlu Süleyman
Nerreşir divlere virmezdi aman
Kendüde kalmadı zerrece isyan
Defterine Cennet yazıldı gitti

22

Seccâde-nişin şeri'at kutbu
Evlad-ı Resul sâbikâ müftu
Müderriş efendiler ittiler cengi (cengü)
Cennet makamları yapıldı gitti

23

Pâdişahım sana eyleriz duâ
Emrini Çorumlu eyledi edâ
Ferman Pâdişahın diyu Müslim ağa
Namını haşredek söyletti gitti

24

Keremin olursa memleket senin
Rahmet pâdişahım izzetin şanın
Terk-i can eyledik yolunda senin
Feth-ü nusrat kapusu açıldı gitti

25

Çapan Oğulun'dan imdat gelmedi
Kör oldu çatladı sonu gelmedi
Emr-i pâdişahla amel itmedi
Hakkında kem sühan söylendi gitti

26

Umulur kendüden yigürlük adı
Büyüdükce unutulup kalmamış dadi
İmdadı Çoruma nasip olmadı
Kem-ayarmış mihenge uruldu gitti

27

Kul Mustafa'm eydür koptu tarrâka
Adûlar askeri karıştı hâke
Ünu irdi Horasan'a İrâk'a
Çorum'un erliği söylendi gitti

Bu destanı neşreden Nazmi Toğrul bey, bunu, Erzurum vâlisi Abaza Paşa ısyânında Çorumlularla Abaza askeri arasında vuku'bulan bir mücadeleyle âit zannediyor.

Destanda Erzurum valisinden hiç bahsedilmemesi, mel'unlar başı olarak gösterilen ve öldüğü söylenen Genç Osman'la, Abaza ordusunda bulunduğu "Naîmâ", tarafından zikredilen [Naîmâ tarihi, C. 2, S. 302] "Genç Osman", ismi arasındaki müşabehet, onu bu istidlâle sevk ediyor. Filhakıka Naîmâ'da Abaza ordusunun Çorum civarına geldiği ve ordudaki Sipâhîlerle Celâlîler arasında cırd oyunları oynandığı, hatta Sipâhîlerin bu hususdaki mahâretlerini ve şecâatlerini gören atlı Sekbanların Sipâhîleri kendileriyle ahd-ü pimâna mecbur ettikleri yazılıdır [Aynı cilt, S. 305-306]. Fakat, bunu zikreden müverrih, "Çorum", şehri hakkında "Celâlîler ocağı ve azgınlar yatağı", ta'birini kullanmak suretiyle, orasının bir Celâlî merkezi olduğunu tasrih ettiği gibi, Çorum halkının Abaza askeriyle—destana göre onsekiz gün süren—uzun bir cidâl-

de bulduklarını da asla zikretmez. İşte buna istinat ederek söyleyebiliriz ki, bu destan büsbütün başka bir hâdiseye âittir.

Destanda, Çoruma hücum eden âsiler hakkında “Kapusuz,, ta’biri kullanılması ve “Abaza,, isminin hiç zikredilmemesi de bunun Abaza isyanına âit olmadığını gösteriyor zannindeyiz. Kapusuzlar, evvelce bir Vezîrin yahut bir Beğlerbeğinin veyahut Mirlivânın maiyyetinde hizmet ederlerken, efendilerinin nefyi, katli gibi sebeplerle işsiz ve kapusuz kalan-Levend. لو، Sekban سكبنا، Sarıca ساريجا gibi unvanlar altındaki askerlerdir ki, bir mahalle intisap edinceye kadar köy köy, kasaba kasaba dolaşarak gendilerini besletirler; yagmagerlikde, şekavette bulunurlar, hatta toplu oldukları vakit şehirlere hücum ve yagma ederlerdi. Eski Tımar usûlü bozularak Osmanlı imparatorluğu ordusunun en sağlam istinadgâhı olan tımarlı sipâhîsinin kuvvetine hanel geldikten sonra, beğlerbeyiler ve sancak beğleri bu cins gayr-ı-muntazam kuvvetler toplayup istihdam etmeğe mecbur olmuşlardı[1]. XVII, XVIII nci asırlarda müteaddit defalar bunlara karşı te’dibat yapıldığı mâlûmdur [2]. Yükarıki destan, Çoruma karşı Kapusuzlar tarafından yapılan herhangi bir hücumu hikâye etmektedir. Destanın şairi olarak zikredilen Kul Mustafa, eger bizim bahsettiğimiz şair ise, bu vak’anın xvii nci asra âit olduğu anlaşılır.

Kul Mustafa’nın bâzı şiirlerinde sadece “Mustafa,, adını kullandığını bildiğimiz cihetle, Şah Abbas’ın Bağdadı zabli münasebetiyle söylenmiş olan “Mustafa,, namına mukayyet manzûmeyi şairimize isnat etmek pek yalınış değildir:

[1] Mustafa Paşa, Netayicülvukuatta bunlar hakkında şu izâhâtı veriyor: „bir de evâil-i devletde beylerbeyi ve mirlivâların mansıp ve iktidarlarına göre üçer beşeryüz kadar daire-i mahsûsaları halkı var idiysede, asıl kuvve-i askeriyeleri muhavvel-i uhdeleri bulunan eyâlet ve elviyede olan zuamâ ve erbab-ı tımarın ictimaından hasil oluriken, ahval-i askeriyeye bahsinde irat olunacağı vechile, nizam ve kemmiyetine hanel tarayan ettigine mebnî beylerbeyi ve mirlivâlar Levend ve Sekban namıyla ikişer ve üçer bin ve muvahaze-i devletten havf üzere olanları daha ziyade haşarât cem’ ve istihdam ve ahâlinin başına bela eder oldular. Bu sebeble yüzer ve ikişer yüzer Sekban ve Levendî camî’ pek çok bölükbaşlılar hâdis olup vüzerâ ve ümerâ hizmetlerinde imrar-ı vakit ederler ve kapusuz kaldıkları hengamda bir mahalle intisap edinceye kadar köyden köye dolaşup kendilerini ahâliye beslettirirler idi ki vakten bevakt zuhur eden Celâlilerin menba’ ve menşei bunlardır [ikinci tab, C. 2, S. 92]. Bu son cümle hakkında bir kayd-ı ihtirâzi dermiyan etmek mecburiyetindeyiz. „Celâliler,, hakkında yakında neşretmek ümidinde olduğumuz bir tetkikte bu hâdisenin muhtelif âmillerini ayrı ayrı izah edeceğiz.

[2] Bender seraskeri iken vefat eden Kel Ahmet Paşazade Hacı Ali Paşa, Anadolu vâlisi olduğu zaman, Kapusuz eşkiyâsının teftiş ve tenkiline me’mur idilmişti [Vasîf tarihi, C. 2, S. 54].

1

Pirliğinde düşman sözüne uydun
Şah ne akıl ittin aldın Bagdadı
Ma'lum oldu kendi kendine kıydın
Şah ne akıl ittin aldın Bagdadı

2

Tuglar çıkup sancagımız çekilür
Bir od düştü cihan yanar yakılır
Yine ilin vilâyetin yıkılır
Şah ne akıl ittin aldın Bagdadı

3

Gaziler keskin tığ alup eline
Dökerler kanını anın çölüne
Ser viririz İmamların yoluna
Şah ne akıl ittin aldın Bagdadı

4

Askerle doludur dag ile taşlar
Akar gözlerimden kan ile yaşlar
Âl-i Osman serdârı Tebriz'de kışlar
Şah ne akıl ittin aldın Bagdadı

5

Mustafa eydür gel itme inâdın
Nice kerre kendi kendin sınıdın
Sultan Murat kırar kolun kanadın
Şah ne akıl ittin aldın Bagdadı

1032 (milâdi 1623) de vâkı' olan bu hâdise hakkında tarihî menba'lar da birçok tafsilât bulunduğu cehetle burada ayrıca izâhâta girişecek değiliz. [Naîmâ, yeni basma, C. 2, S. 282 ve müteâkıp.—Fezlike, Kâtip Çelebi, C. 2, S. 46.—Peçevî, C. 2, S. 391.—Nazmîzade, Gülşen-i Hulefâ, varak 72.—Tarih-i âlem — aray-ı Abbâsî, C. 3, S. 756.—Clément Huart, histoire de Bagdad, Paris, 1901, P. 58].

Kul Mustafa'nın yine sadece "Mustafa," adını kullanarak yazmış olduğu diğer bir manzûme de "ikinci Osman," ın (1031-1622) senesindeki şahâdeti münasebetiyle, onun ağzından söylemiş olduğu bir mersiye dir. Bu fecâatli ve çok kanlı hâdisenin o zaman halk arasında nasıl derin bir teessür uyandırdığı, muahharen katillerin nasıl tecziye edildiği ve katil hâdisesine iştirak eden Yeniçeri ortasının nasıl lagvolunduğu mâlumdur. "Kâtip Çelebi," ve ondan naklen "Naîmâ," bu hususta epeyce mâlûmat verdikleri gibi [Fezlike, C. 2, S. 19-23; Naîmâ, C. 2, S. 225—231], o devre âit sair memba'la da dahî buna âit tafsilâta tesadûf olunur. Bilhassa Yeniçeri

ocağına mensup „Nev‘î” adlı biri, yazmış olduğu bir risâlede bu mes‘ele hakkında uzun mâlûmat vermiştir ki, bu mühim metin, İkinci Osman ve Birinci Mustafa devirlerine âit sair bâzı İbrânî ve Arabî metinlerle birlikte M. A. Danon tarafından neşredilmiştir [Journale Asiatique, Tome. XIV, No. 2, 1919, S. 252-296]. Kâtip Çelebi’ de ve ondan naklen Naîmâ’ da münderiç olan kaili tasrih edilmemiş mersiye’nin de bu Nev‘î’ye âit olduğu, bu risâlede Nev‘î mahlesiyle kaydedilmiş olmasından anlaşılıyor. Eserini Birinci Mustafa zamanında yazdığı için onun bütün mecnunâne hareketlerini kerâmet şeklinde göstermek isteyen ve halkın İkinci Osman’dan müteneffir olduğunu söyleyerek bu cinâyeti kabîl olduğu kadar te‘vîle çalışan bu Yeniçeri şairinin bile Osman’a mersiye söylemekten kendisini alamaması, bu fâcîanın uyandırdığı teessüre [Naîmâ, C. 2, S. 239] bir delil olabilir; Danon’un neşrettiği Arapça metinde, bu hâdise üzerine türkçe, acemce, arapça mersiye’ler söylendiği musarrah olduğu gibi, Arapça uzun bir mersiye de mevcuttur. Kul Mustafa’da bu umûmî teessüre iştiraktan kendisini alamayarak şu mersiye’yi yazmıştır :

1

Sultan Osman eydur gam değil hele
Bu hak cânibinden ölüm değildir
Tutup ahret göcün girmişim yola
Bu işleri eden kulum değildir

2

Meyitinden yanar cahimin nârı
Hizmetimde durur yetmişbin hûri
Gündür her birinin yüzünün nûru
Bu sırrı bilmeyen âlim değildir

3

Gâziyim dünyada itim savaşım
Âhr son deminde dökdüler yaşım
İmam Hasan Hüseyin’dürür yoldaşım
Şehit oldum bana zulüm değildir

4

Emr-ı hakla cinan bağında uçarım
Ahiret yakındır nice geçerim
Cana hayat verir dâim içerim
Kevserden gayrısı tolum değildir

5

Mustafa dir bana eden vezirdir
Hak bilür kim üstümüzde nazırdır
Firdevs-i âlâda tahtım hazırdır
Mevlâ kulu gibi zâlim değildir

Kul Mustafa — 2

Kul Mustafa'nın bu mersiyesinde enevvel göze çarpan cihet, ifâde-deki ihtiyatkârlıktır. O da, tıpkı "Nev'î," gibi, bu cinâyeti imkân mertebesinde kapalı geçmeğe çalışıyor. Cânîler hakkında ne bir ta'riz ne bir telmih yapıyor. Yalnız son kıt'ada mübhem olarak zikredilen vezîrin, yaptığı cinâyete mükâfat olarak vezîr-i-a'zam olduktan biraz sonra, efkâr-ı umûmiyyeyi tatmin için azledilen "Davut Paşa," olduğu anlaşılıyor. Osman'ı katlettiği için Sipâhîler tarafından şiddetle muvâhaze edilen [Naîmâ, C. 2, S. 234] ve az zaman sonra sadâret mevkiini gaybeden, bütün halkın menfûru olan, hatta Yeniçerilerin büyük bir ekseriyyeti tarafından da cinâyeti menfur görülen [Naîmâ, C. 2, S. 235 ve 237] ve nihayet Sipâhîlerin ısrarı üzerine sair şerik-i cürümleriyle beraber katlolunan [ayni eser, aynı cilt, S. 247-252] bir adama karşı böyle bir ta'riz, tehlikeli bir şey değildi. "Kul Mustafa," bu suretle, bu Cinâyetin mes'uliyetini doğrudan doğruya Davut Paşa'ya yükletiyor. Diğer taraftan, bu hâdisenin zâten mukadder olduğunu, Hotin seferine bizzat gitmek suretiyle "Gâzî," lakabını kazanan pâdişahın böylece şahâdet rütbesini de ihraz ettiğini anlatıyor. Yeniçeri sazşairlerinden olan "Kul Mustafa," için, bunu gayet tabîf görmeliyiz [1].

İsmail Habib bey, Cezâyir sazşairlerinin eserlerini muhtevî bir mecmuadan naklen, ahîren, biri Mustafa diğeri Kul Mustafa isimlerini taşıyan iki manzûme neşretti [Memleket Mecmuası, sayı. 10, 1930]. Bu manzûmeler—kuvvetle tahmin ettiğimiz gibi—eğer bizim şairimize âit ise, onun, gençliğinde Cezâyir'de bulunduğu ve belki de Kayıkçı lakabını orada aldığına hükmedebiliriz. Aynen naklettiğimiz bu manzûmeler, lisan, üslup, rûh îtibariyle, şairimizin diğer kahramanlık şiirlerinden farksızdır. Aynı meziyyetler ve kusurlar bunlarda da mevcuttur:

I

Burcumuz evliya serhat bekleriz
Pâdişahın doğru kulları bizde olur
Ter küheylan atlar biz de besleriz
Alaylar [bozuktur] bizde olur

.....Derimiz dönmez savaştan
Yüreğümüz pektir demirden taştan
Ne pervâmız vardır şol karabaştan
Âlemin Rustem-i-zâhî bizde olur

[1] İkinci Osman'ın katli, Erzurum beylerbeyi Abaza Mehmet Paşa'nın isyânını mücîp olmuş, ve Yeniçerilerle Sipâhîler, Levendler arasında eskidenberi mevcut rekabet ve münâfereti bir kat daha alevlemişti. "Naîmâ," da bu hususta etraflı mâlûmat vardır. Danon'un neşrettiği metinler arasında „Abaza Paşa," ağzından söylenmiş bir destan vardır ki, Osman'ın katilleri ve alel'umum Yeniçeriler hakkında çok şiddetli bir lisan kullanmaktadır. Kimin tarafından söylendiği mâlûm olmayan bu destanın, Abaza Paşa maiyyetindeki Sipâhî ve Levend sazşairlerinden biri tarafından yazıldığı anlaşılıyor.

Biz açınca Resûlün sancağını
Şehit olan görür Cennet bağını
Çekelim Gâziler gaza tığını
Mevlânın arslanı Ali bizde olur

Mustafa'nın belde keskin kılıcı
Şâhin gibi şikarını alıcı
Aç kurt gibi alayları bölücü
Hâlâ şimdi gâzi beyler bizde olur

II

Kalktı yelken eyledi Murat Reis
Başa baş düşmana varırım dimiş
Vaktinize hazır olun gâziler
Ya ser verir ya ser alırım dimiş

Biz şaşırttık ol düşmanın yolunu
Kimse bilmez gâzilerin halini
Hazır idin Kumnananın(?) birini
Alurun yedekte sürürün dimiş

Türk pirleri eydur kurtarın bizi
Biz de didik Allah kurtarır sizi
Ölenimiz şehit öldüren gâzi
Gün bugünkü gündür uruverin dimiş

Kul Mustafa'm dâim söyler özünden
Gâziler de cenk eylemiş yolundan
Koyverin türkü bilek demirinden
Boyuna küffârı ururun dimiş

Bu manzûmelerden bilhassa ikincisi, Kul Mustafa'nın zamanını ta'yin husûsunda çok mühimdir: Çünkü onda Murat Reis'den, Ak Deniz'in bu meşhur türk korsanından bahsolunuyor. Kâtip Çelebi'nin verdiği mâlûmata göre birinci Ahmed'in Cezâyir'den getirtüp Mora sancağını verdiği bu büyük bahriyeli, [hicri 1018] de 80 yaşını geçmiş olduğu halde vefat etmiştir [1]. Kul Mustafa, Murat Reis'in ismini zikrettiği manzûmesinde her ne kadar muayyen bir tarihî hâdiseyi tasrih etmiyorsa da, her halde bunun 1018 den evvel yazıldığı muhakkaktır. Kul Mustafa, belki de, gençliğinde Murat Reis'in maiyyetinde bulunmuş, ve onun ölümünden sonra, o zaman âdet olduğu vechile, başka bir kapıya intisap ederek İstanbul'a gelmiştir.

Elimize geçen bütün bu tarihî destanlar gösteriyor ki, "Kul Mustafa,, zamanının bütün büyük hâdiseleriyle alâkadar olmuş, Dördüncü

[1] تحفة الكبار في سفار البحار , Istanbul, 1329, s. 102.

Murat devrindeki müteaddit İran seferlerine de iştirak etmiş ve o münasebetle yine birçok şiirler tanzim eylemiştir. Neşrettiğimiz manzûmeler, san'at eseri olmak itibariyle, oldukça kuru ve basit tahkiyelerden ibârettir. Fakat, o zamanın büyük hâdiselerini aksettirmek itibariyle, bunların o devirde halk arasında oldukça geniş bir sâhada intişar ettiği kendiliğinden anlaşılıyor.

III

Kul Mustafa'nın San'ati ve te'sîri

Bu tetkikimize zeylolarak Kul Mustafa'nın 32 parça manzûmesini neşrediyoruz. Bunlardan 9 tanesi Kul Mustafa, 23, tanesi de sadece Mustafa ismini taşımaktadır. Yukarıda "Kayıkçı Mustafa, Kul Mustafa, Mustafa," adlarının aynı şaire âit olduğunu izah etmiştik. Lisan ve üslup itibariyle de bu neşrettiğimiz manzûmeler arasında hiçbir fark yok gibidir. Bunlardan yalnız 3 numaralı manzûme "Semâi," diye kaydedilmiştir ki şekli de bunu gösteriyor. 7 ve 15 numaralı manzûmeler de 4+4=8 heceli olduğundan onları da Semâi ad etmek yalnız değildir. Diğerleri kâmil onbir heceliyle yazılmıştır. Bunlardan yalnız 5 numaralı manzûme "Varsağı," olarak mukayyettri. Diğerleri "Türkü,"dür. Bunları da şekil itibariyle ikiye ayırabiliriz: Manzûmelerin en çoğu alel'âde Koşma tarzında yazılmıştır. Bir takımı da tam türkü tarzında yâni dördüncü misra' her kit'ada tekerrür etmek şartıyla teşkil olunmuştur [9, 11, 12, 15, 17, 19, 25, 26, 28, 29 numaralı manzûmelerde]. Bu, eski halk türkülerinden gelen bir an'anenin devâmı gibi telakki olunabilir ki, kılasik şairlerimizin arûz vezniyle yazdıkları—bestelenüp terennüm edilmeğe mahsus—murabba'larda da bu te'sîr dâima kendini göstermiştir.

Kul Mustafa'nın şahsiyetini ve san'atini anlamak için, bu türkü ve koşmalar, tarihî vak'alara âit manzûmelerinden daha mühimdir. Onlarda daha ziyâde objektif olan ve vak'aları hikâye ile iktifa eden şair, bu lirik parçalarda kendi rûhunu, tahassüslerini daha çıplak olarak gösterir. Kul Mustafa xvii nci asırda yetişen sair Yeniçeri sazşairleri gibi, kendi aşklarını, hasretlerini terennüm etmiştir. Sevgisini ölünceye kadar sevmekten vaz geçmeyeceğini, aşk deryasına daldığını, dağlardan akan sellere, coşgun nehirlere benzediğini, deliler gibi dağlara düştüğünü söyler. Onu en çok müteessir eden, sevgilisinin vefasızlığından ziyâde, rakiplerinin istihzâsıdır. Sevgilisinden bir selam almakla iktifa edecek kadar kanâatkâr olduğu halde, onu rakiplerle görünce tahammül ede-

mez; rakiplere merdce meydan okur. Bu, temamiyle bir Yeniçeri şair-i nin aşkıdır. Sevgilisinin mebzul kaşlarını, kirpiklerini "altıbölük sipâhîlerine,, benzetmesi, yigitlik hakkında manzûmeler yazması da bundan dolaydır.

Kul Mustafa'nın lisanı, ekseriyetle çok sadedir. Fakat, xvii nci asırda sazşîri üzerinde kuvvetle te'sirini göstermeğe başlayan kılâsik edebiyat nüfûzu altında, onun da sebebsiz yere arabca ve acemce kelimeler kullanmak tasallüfünden kurtulmadığını görüyoruz. "Güzellik,, yerine "hupluk,, , "kiyâmet günü,, yerine "ruz-i kiyâmet,, , "gibi ,, yerine "veş,, kullanılması gibi. Pek çok olmamakla beraber şairimizin arasına yabancı terkiplere de mevki' vermesi, işte bu tasallüfün, kılâsik şairlere benzemek hevesinin bir netîcesidir: "Gül-i handan, nigâh-ı şefkat, hatır-ı mahzun, kemend-i zülf, şem'-i ruhsar,, ... gibi.

Mâmâfî bu yabancı kelimeler ve terkipler, meselâ Gevherî'de, yâhut Âşık Ömer'de olduğu kadar çok değildir. Bunda zamanın te'siri olmakla beraber, şairimizin kılâsik edebiyata bu zikrettiğimiz büyük sazşairleri dercesinde vâkıf olmaması da, şüphesiz, bunda alâkadâr olmuştur. Bunu söylemekle beraber, bu mülâhazamızın yanlış tefsir edilmemesi lüzumunu da bilhassa kaydetmek isteriz: Kul Mustafa, devrinin bütün sazşairleri gibi, kılâsik edebiyata büsbütün bigâne bir adam degildir. "İbrahim-Nemrud,, , "Eyyup,, , "Yusuf,, kıssalarına, "Ferhat, Mecnun, Mansur,, menkabelerine vâkıfdır. Arada sırada kendisinin tasavvuf esaslarına da bigâne olmadığını göstermek ister. Bir takım sôfiyâne remizlerden bahseder. 20 numaralı manzûme bunâ bir delildir. Sadettin Nûzhet beyin bahsettiği beктаşı şairi. "Kul Mustafa,, [1]

[1] Sadettin Nûzhet bey Konya'da çıkan "Yeni Fikir,, mecmuasındaki bir mekalesinde, bir beктаşı dervişi tarafından yazıldığı muhâkkak olan şu iki kıta'yı zikrediyor :

1

Evvel muradım Muhammet Ali'ye
Erenler ulusu gerçek veliye
Otman üstünde Kızıl Deli'ye
Sahn bizi imamlara gidelim

2

Destur aldım Kul Mustafa dedemden
Emir geldi bana sırr-ı hudâdan
Aşk öğrendim Mahremoğlu atamdan
Sahn bizi imamlara gidleim

Birinci kıt'adaki "Otman,, , meşhur, Osman-Otmanbaba,, dırki, xvi nci asırda Rumeli'de çok büyük şöhret kazanmış bir derviştir [Hasan Fehmi beyin, "Otman Baba vilâyetnâmesi,, adlı mekalesine müracaat, Türk Yurdu, sayı 27, 1927]. Kızıl Deli, yine beктаşların mârûf velilerindedir. Fakat, ikinci

acaba bizim şairimiz midir? Neşrettiğimiz eserlerde tasavvuf te'sîri pek nâdir parçalarda göze çarpmakla beraber, bir Yeniçeri şairinin bektâşî nefesleri yazması büsbütün de uzak bir ihtimal değildir. Ancak, bu hususta müsbet veya menfî kat'î bir şey söylemeğe şimdilik imkân yoktur. Evvelce de izâh etmiş olduğumuz gibi, sazşairlerimiz üzerinde halk edebiyatının, tekye edebiyatının, kılasik edebiyatın te'sîrleri dâima birbirine karışmış, ve sazşî'ri dediğimiz şiir tarzı, bu muhtelif cereyanlardan gelme muhtelif unsurların karışmasından hâsıl olmuştur. Şimdiye kadar arûz ile yazılmış eserlerine hiç rast gelmediğimiz [1] Kul Mustafa'nın eserlerinde, halk edebiyatı unsurlarının diğerlerinden daha kuvvetli olduğu söylenebilir.

Kul Mustafa'nın xvii nci asırda büyük bir şöhret kazanmış olduğunu, "Küfrî Bahayî,"nin ve "Evliya Çelebi,"nin ifâdeleri pek güzel gösteriyor; xviii nci asra âit mecmualarda da onun şiirlerine tesadûf edilmesi, eser-

kıt'a mes'eleyi biraz karıştırıyor: Acaba bu şiir Kul Mustafa adlı bir dervîş tarafından yazılmıştır da „Mahremoğlu,, onun yol atası midir? Yoksa, Kul Mustafa, Mahremoğlu'nun dedesi yâni şeyhi midir? Ve bu şi'ri de o mu yazmıştır? Her iki ihtimal de birdenbire reddedilemez [Yeni Fikir, numara 23, 1928; Bektaşî şairi Kul Mustafa hakkında Sadettin Nüzhet beyin „Bektaşî Şairleri,, adlı eserine bakınız: İstanbul, 1930]. Sadettin Nüzhet bey bu mekalesinde bizim şairimizle bu bektâşî şairinin aynı adam olduğu fikrini ileri sürmüştü, yukarıda söylediğimiz gibi, bu hususta kat'î bir şey söylenemez. Ancak, bunların iki ayrı adam olması ihtimâli, bize daha kuvvetli görünüyor. Yine bu mekalede „Kul Mustafa,,ya âit bâzî manzûmelerin son kıt'aları da naklolunuyor ki, bizim elimize geçmeyen bu manzûmelerin şairimize âit olduğunu kuvvetle tahmin ediyorum. Bu kıt'aları buraya naklediyorum :

Kul Mustafa'm dir ki naklin edince
Gayet güzel ister cevrin çekince
Tutup ak memeden biryol öpünce
Hindten bezirganım gelmiş gibi olur

Kul Mustafa dir ki sözlerim hakdır
Beni yaradanın keremi çoktur
Kardeşden kardeşe fâide yoktur
Can cana baş başa kim kime gönül

"Babalık,, gazetesinde çıkan bir mekalede bu birinci kıt'anın „Karaca oğlan,,a, ikinci parçanın „Âbâdi ,, ye isnat edildiğini gördüm [M. Zeki, Kuloğlu Mustafa, 10 sefer 1348]. Bu mekale muharriri, „Kul Mustafa,, ile „Kuloğlu Mustafa,,yi birbirine karıştırmıştır.

[1] M. Zeki bey bu mekalesinde, „Kuloğlu Mustafa,, isimli bir şaire isnat edilen arûz ile yazılmış bir murabba'in son parçasını neşretmiştir:

Ber murad oldum cihanda eyledim zevk-u safa
Hâtra gelmez benim her çekdiğim cevri-ü cefa
Sen onu melek mi sandın hey Kuloğlu Mustafa
Dünyeyi rûşen kılan mehtâba düştü gönümüz

Bu Kuloğlu Mustafa'nın yukarıda bahsettiğimiz Kuloğlu Mustafa efendi olamayacağı tabiidir.

lerinin sazşairleri arasında da uzun müddet yaşadığını isbat etmektedir. Onun, kendisinden sonra yetişen sazşairleri üzerinde ne gibi te'siri oldu? Bâzi küçük mukayeselerle bunu da izâha çalışalım: Neşrettiğimiz manzûmeler arasındaki 4 numaralı manzûme bâzi mecmualarda "Gevherî,, namına mukuyyet olduğu gibi [Sadettin Nüzhet, Gevherî, S. 36], 10 numaralı manzûme de bendeki bir mecmuada—yine XVII nci asır sazşairlerinden—"Kâtibî,, namına mukayyettir [1]. Acaba bu manzûmelerin asıl sâhibi kimdir? Bu hususta kat'î bir şey söylenemez. Yalnız, 4 numaralı manzûmenin esasen Mustafa'ya âit iken, sonradan,— bu asır sonlarında büyük şöhret kazanan—Gevherî'ye isnat edilmesi ihtimali daha kuvvetlidir. Gevherî'nin bâzi şiirlerini Kul Mustafa'ya nazîre olarak yazdığını da yaptığımız mukayeselerden anlarız: Meselâ Gevherî'nin "tezel,, redifli bir manzûmesi [Köprülüzade M. Fuat, Gevherî, N. 41] Kul Mustafa'nın 12 numaralı manzûmesine bir nazîredir. Bu nazîrede yalnız ikinci kıt'a büyük bir müşâbehet gösteriyor. Yine Gevherî'nin "böylölür,, redifli bir manzûmesi [aynı eser, N. 74] Kul Mustafa'nın 21 numaralı manzûmesine nazîredir. Dimek oluyor ki Gevherî üzerinde Kul Mustafa'nın da epeyce bir te'siri olmuştur. Şairimizin 14 numaralı manzûmesiyle Kuloğlu'nun yine aynı redifli manzûmesi arasında da büyük bir benzeyiş vardır [2]. "Kuloğlu,, bizim şairimizle muasır olduğu gibi, aralarında rekabet de olduğunu yukarıda söylemiştik. Bundan dolayı, bu iki şairden hangisinin diğerini tanzir ettiği kat'î surette söylenemez. Kuloğlu'nun manzûmesinde kafiyelerin muntazam olmasına rağmen, Kul Mustafa'nın kafiyesiz şi'ri daha canlı ve kuvvetlidir. İşte bütün bu izâhât, şairimizin XVII inci asrın ilk nüsünde haklı bir şöhret kazandığını göstermeğe kâffdir.

IV

Netîce

Bütün bu tahlillerden sonra, Kul Mustafa'nın hayatı ve sazşairleri arasındaki mevki ve şöhreti hakkında küçük bir hulâsa yapmağa imkân vardır: Yeniçeri sazşairlerinden olan "Kayıkçı Kul Mustafa,, ,1018

[1] Bu mârûf sazşairi hakkında yine bu külliyyat arasında neşredebileceğimiz „XVII nci asır sazşairleri,, adlı eserimizde mâlûmat vardır. Orada „Kâtibî,, nin eserlerini de neşredebileceğiz.

[2] Kuloğlu Hakkında „Hayat,, mecmuasında neşrettiğimiz mekaleye bakınız: 1929, N.132. Bu hususda daha mufassal mâlûmat, şairin şiirleriyle birlikte yukarıda zikrettiğimiz eserde bulunacaktır.

senesinden evvel şiir söylemeğe başlamış, İran seferlerine iştirak etmiş, ve 1056 senesinden sonra vefat etmiştir. “Şam,, ve “Halep,, e gittiği bir manzûmesinden istidlâl edilebildiği gibi (N. 25), diğer bir manzûmesinde de (N.29)Çukur Ova’ dan bahsetmesi Adana taraflarında bulunduğuna bir delildir. Namlarına birer manzûme yazdığı Halil (N.11) ve Ali (N. 26.) adlı iki sevgilisi olduğu anlaşılıyor. Dördüncü Murat hakkındaki manzûmesinde Kuloğlu’nun muhanneslik etmesinden bahsetmesi, aralarındaki rekabet ve husûmeti anlatmaktadır. Acaba bu rekabetin ne gibi sebepleri vardır ? Kuloğlu hakkında neşredebileceğimiz tetkikte bunu imkân mertebesinde izâha çalışacağız.

Şöhreti Evliya Çelebi zamanında henüz kuvvetle devam eden ve Gevherî gibi büyük bir sazşairi üzerinde de müessir olan Kul Mustafa, sazşiri tarihinde unutulmayacak bir simâdır : San’atinin teknik cihelerine lâyikeyle vâkıf olmayan yahut buna ehemmiyet vermeyen bu şair, kendisinden evvel gelen sazşairlerinin te’siri altında kalmakla beraber, bilhassa halk edebiyatı unsurlarından istifâde etmiş, ilhamına serbest bir mecrâ vermiştir. Lisanındaki sadelik, üslûbundaki tabîlik bundan dolaydır. Şiirlerini saziyle terennüm ettiğini söyleyerek Evliya Çelebi’nin ifâdesini te’yt eden Kul Mustafa’yı, XVII inci asır Yeniçeri âşıklarının mükemmel bir numûnesi olarak gösterebiliriz. Eserlerinin o devir halkının umûmî temâyüllerine, zevkine uygun gelmesi, ona, “Kuloğlu,,ve “Kâtibî,, gibi—san’at itibariyle şüphesiz kendisinden çok yüksek—şairlerin yanında bir mevki’ vermiş, şiirleri, asırlarca, Yeniçeri ortalarında, Levend kahvelerinde lezzetle çalmup dinlenmiştir.

GENC OSMAN HİKÂYESİ

Dördüncü Mürşidî'nin: "Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihi" adlı eserinde Bagdat'a sefer ettiği sırada, Bağdat'ta meydana gelen menzilde misafir olur. O gece, "Yıldırım" Karabeyli'nin karyesinde Genç Osman adlı bir delikanlı bulmaya çalışırken, oğlu gibi olan Genç Osman, kahramanlığı ile vatanında "Şah" vazanesini padişaha emri üzerine büyük bir başarıyla almaya çıkar. Oğlu gibi olan Genç Osman, kahramanlığı ile vatanında "Şah" vazanesini padişaha emri üzerine büyük bir başarıyla almaya çıkar. Oğlu gibi olan Genç Osman, kahramanlığı ile vatanında "Şah" vazanesini padişaha emri üzerine büyük bir başarıyla almaya çıkar.

[1] 1978'de Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yıldönümü için hazırlanan "Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihi" adlı eserinde Bagdat'a sefer ettiği sırada, Bağdat'ta meydana gelen menzilde misafir olur. O gece, "Yıldırım" Karabeyli'nin karyesinde Genç Osman adlı bir delikanlı bulmaya çalışırken, oğlu gibi olan Genç Osman, kahramanlığı ile vatanında "Şah" vazanesini padişaha emri üzerine büyük bir başarıyla almaya çıkar. Oğlu gibi olan Genç Osman, kahramanlığı ile vatanında "Şah" vazanesini padişaha emri üzerine büyük bir başarıyla almaya çıkar.

[2] "Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihi" adlı eserinde Bagdat'a sefer ettiği sırada, Bağdat'ta meydana gelen menzilde misafir olur. O gece, "Yıldırım" Karabeyli'nin karyesinde Genç Osman adlı bir delikanlı bulmaya çalışırken, oğlu gibi olan Genç Osman, kahramanlığı ile vatanında "Şah" vazanesini padişaha emri üzerine büyük bir başarıyla almaya çıkar. Oğlu gibi olan Genç Osman, kahramanlığı ile vatanında "Şah" vazanesini padişaha emri üzerine büyük bir başarıyla almaya çıkar.

Selbstmord eines Mannes, welcher sich in einem Zimmer
 selbst erschossen hat. Der Mann war ein Bauer aus
 der Gegend von Leipzig. Er war ein sehr ruhiger
 Mann und hatte sich niemals in irgend welcher Weise
 geäußert. Am 1. d. M. wurde er in seinem Zimmer
 gefunden, als er sich selbst erschossen hatte. Er war
 mit einem Revolver erschossen worden. Die Leiche
 wurde in das Hospital gebracht. Der Mann hatte
 sich selbst erschossen, weil er sich nicht anders
 helfen konnte. Er war ein sehr guter Mensch und
 hatte sich niemals geäußert. Am 1. d. M. wurde er
 in seinem Zimmer gefunden, als er sich selbst
 erschossen hatte.

Die Schrift "Evliya Celali" enthält eine Menge
 Geschichten, die in der Geschichte der Türkei
 sehr bekannt sind. Die Geschichten sind sehr
 interessant und zeigen die Geschichte der
 Türkei in der Zeit der Osmanen. Die Geschichten
 sind sehr schön geschrieben und sind für
 jeden, der sich für die Geschichte der Türkei
 interessiert, ein mustergültiges Beispiel.
 Die Geschichten sind sehr schön geschrieben und
 sind für jeden, der sich für die Geschichte der
 Türkei interessiert, ein mustergültiges Beispiel.
 Die Geschichten sind sehr schön geschrieben und
 sind für jeden, der sich für die Geschichte der
 Türkei interessiert, ein mustergültiges Beispiel.
 Die Geschichten sind sehr schön geschrieben und
 sind für jeden, der sich für die Geschichte der
 Türkei interessiert, ein mustergültiges Beispiel.

I

Genc Osman hikâyesi

I

Adana Türkmenlerinin bir halk hikâyesi: Genc Osman

Adana Türkmenleri arasındaki halk hikâyelerini toplayarak Tarsus gazetesinde ve sair bâzı mecmualarda neşreden [1] Ali Rıza bey "Tarsus," gazetesinin 19 Şubat 1923-1339 tarihli nushasında "Genc Osman," sernâmeli bir halk hikâyesi neşretmişti. Ali Rıza bey'in Karayigitli karyesinde Mustafa Çavuş'tan naklettiği bu hikâye, hikâyecinin ağzından çıktığı gibi zabtedilmiyerek, nâşir tarafından maal'esef değiştirildiği cihetle, biz de burada hikâyeyi meâlen naklederek yalnız aradaki manzum parçaların aynen neşriyle iktifa edeceğiz. Hikâye şudur:

Dördüncü Murat, Hafız Paşa'nın adem-i- muvaffakiyeti üzerine Bağdad'a sefer ettiği zaman, Islâhiye civarında bir menzilde misafir olur. O gece civardaki "Karabuclu," [2] karyesinde Genc Osman adlı bir delikanlı odruya alınacak olursa gâlib geleceğini rüyasında görür. Fakir bir dul kadının oğlu olan Genc Osman, kahramanlığı ile o taraflarda şöhret kazanmıştı. Pâdişahın emri üzerine büyük bir memnuniyetle orduya iltihak eder. Ordu Bağdad'a varır. Harp başlar. Birkaç gün devam eden harbin muvaffakiyetle neticelenmemesi Pâdişahın canını sıkır. Ordunun hâlini anlamak için tebdil-i- kıyafetle asker arasına karışır. Ordu-gâhı dolaşır. Nihâyet Genc Osman'ın çadırına gelir. Ve ona sorar :

[1] 1923 de Tarsus gazetesinde çıkan bu türkmen hikâyelerinden benim görebildiklerim şunlardır: İlbeğli Oğlu, Yiğen Mehmet Paşa, Oguz Pehlivan, Mâil Beğ, Han Mahmut. Ali Rıza bey, İlbeğli-Oğlu hikâyesini muahharen Adana Maarif Mecmuası ile onun yerine çıkan Memleket Mecmuasında "Ahmet beğın bozlagı," namı altında tekrar neşretmiştir [Maarif Mecmuası, 1928, sayı 4-10, Memleket Mecmuası, 1-2]. Yine bu son mecmuada "Oguzun gamlı oğlu Ay Han," [sayı. 3-4] ve "Oguzun torunu Beğbögrek," [sayı. 5] rivâyetlerini de neşretmiştir. Sair vilâyet mecmua ve gazetelerini İstanbulda muntazam surette ta'kip kabil olmadığından bu türkmen rivâyetleri hakkında daha başka neşriyat yapıp yapılmadığını bilmiyorum.

[2] Dahiliye Vekâletinin neşretmiş olduğu "Köy adları,"nda Islahiye kazasına tabi köyler arasında bu ismi bulamadım.

— Şu Bagdat ne zaman zabtedilecekde biz de kurtulacağız?

Genc Osman hiç tanımadığı bu adama şu cevabı verir:

— Hey gidi hey.. asker aç, hayvanlar aç ve susuz oldukça Bagdat zabtedilmez .

Pâdişah, elinde taşımakta olduğu bir abdest ibriğine “akşamki işini yarına bırakma,, darbimeselini yazarak savuşup gider. Derhal askerlere ve hayvanlara çifte tayın verilmesini emreder. Çifte tayın alan asker sevinç içinde iken, Genc Osman’da çadırın kenarında eline sazını alarak okumağa başlar :

Dul analar garip garip
Dua eder garip garip
Nerde kaldı güzel Halep
Sevin Çeri ölümüz var

Duydu işte koç yiğitler
Merâkından atlar kişner
Sabah titrer taşlı burçlar
Sevin Çeri ölümüz var

Yiğidlere kara günler
Düğün gelir gurbet iller
Şat içinde yüzer tenler
Sevin Çeri ölümüz var

Genç Osman atıldı öne
Tutuldu güneşler gine
Kalmasun Bagdat illere
Yürün Çeri ölümüz var

İbriğin üzerindeki yazının, tebdil-i- kıyafetle dolaşan Pâdişah tarafından yazıldığını anlayan Genc Osman, oradaki “Bu günkü işini yarına bırakma,, ihtârının kendisine âit olduğunu zanner, ve kendisiyle hemhal olan yiğitleri toplayarak taarruz eder. Sabaha karşı Bagdat kalesinin etrafındaki hendeği geçerek, kellesini koltuğuna alır, Bagdat kapısını kırar, içeri girer. Ordunun Allah-ekber sedâları ufukları inletir. Genc Osman Demir Kapının önünde şehit olur. “Dadanoğlu,, burada büyük kahramanın rûhuna ithâfen şöyle bir mersiye okur :

Yürüdü yiğitler Demir Kapı’ya
Atlar gemi aldı yılmaz azya
Bütün şahin ağalar gelün Gâziye
Genc Osman düşerken gök yıldız ağlar

Anası ağladı Kara Buclu'da
Kara toprağın nasibi burada
Bulunmaz böyle er her otağlıda
Genc Osman düşerken gök yıldız ağlar

Bagdadı kurtaran koç yiğit oğlan
Şat'ları susduran öğütlü Osman
Uyan hey Murad'ım uykudan uyan
Genc Osman düşerken gök yıldız ağlar

Dadanoğlu nittin gök athı eri
Bulunmaz dünyada böyle bir çeri
.....
.....

Sazımı bıraktığı zaman, melekler Genç Osman'ı göke
çekerlerken, Ordu Bagdadı istirdat eder .

İtşe Ali Rıza beyin neşrettiği Türkmen hikâyesi budur. Nâşirin o mekalede verdiği izâhâta göre, "Genc Osman,, Osmaniye livâsının Islâhiye kazasına tabi "Kara Buçlu,, namındaki on evli bir köyde dünyaya gelmiştir. Bu köy, Islâhiye'nin şarkı şimâlisinde, kaza merkezine üç saatlik mesâfede bir türkmen köyü imiş. Bu hikâyedeki şiirleri de "Dadanöğlü,, isminde bir şair Genc Osman ağzından söylemiş.

Görülüyor ki, bu hikâye, tarihî bir esasa istinat etmekte, yâni, Dördüncü Murad'ın Bagdat seferine âit bulunmaktadır. "Dadanoğlu,,—yahut bu şair hakkında tedkikatta bulunan Ahmet Şükrü beyin iddiasına göre—"Dadaloğlu,, ise, Kozanoğlu'na tabi aşiretlerden birine mensup bir şairdir; ve XIX ncu asır adamlarındandır [1]. Öyle anlaşılıyor ki Türkmenler arasında eskidenberi yaşayan bu "Genc Osman,, hikâyesini, kendisi bir takım şiirlerle süslemiş, ve bunlar Türkmenler arasında yayılmıştır.

Fakat, acaba bu halk hikâyesinin menşei nedir? Anadolu'nun başka taraflarında da "Genc Osman,, hikâyesi mevcut mudur? İşte bu Türkmen halk hikâyesinin menşei ve nasıl teşekkül ettiğini anlamak için iptida bu noktayı araştırmak lâzımdır.

[1] XIX ncu asırda Türkmenler arasında büyük bir şöhret kazanan bu halkşairi Kozanlıdır. Cevdet Paşa'nın Ma'rûzâtında [Tarih Encümeni Mecmuası: S. N. 87-93]icraâtını hikâye ettiği Firka-i Islâhiyyenin Kozan ve havâlisinden dağıttığı Kozan'ın Uzun Yayla'sındaki Afşar aşiretlerinden birine mensuptur. Oradan kaldırılarak Sivas'ın Aziziye kazasında Sindel köyüne aşireti halkıyla beraber iskân edilmiştir. Şiirleri, Halkbilgisi Derneği tarafından neşredilecektir [tafsilat için: Halkbilgisi Mecmuası, sayı. 1, S. 104-109]. bu iskân mes'alesinin göçebe türk aşiretleri üzerinde ne fena te'sir ettiğini ve onların sazşairlerinin bu hususdaki feryatlarını görmek için bakınız [Besim Atalay, Maraş Tarihi, 1340, S. 70-74].

II

Anadolu'da "Genc Osman,, hikâyesi :
Çankırı, Karaman, Mudurnu, Konya rivâyetleri

Genc Osman hikâyesinin yalnız Türkmenler arasında değil, Anadolu'nun başka sâhalarında da mevcut olduğunu, ibtida, Ahmet Tal'at beyin verdiği şu mâlûmattan öğreniyoruz: „Dördüncü Murat zamanında Bagdat seferine iştirak eden "Genc Osman,, adlı bir kahramanın şecâatini mu-savvir bir türkû vardır ki, hususî beste ile okunur. Ve beste Çankırı'da bir nevi' Zeybek oyunu makamında raks havasıdır. Güftesinden bâzı parçalar :

ÇANKIRI RİVÂYESİ

1

İbtida Bagdada sefer olanda
Atladı hendeği heçti Genc Osman
Vuruldu bayrakdar kapı sancağı
Eliyle bedene dikti Genc Osman

2

Kır Atının hazır edin ikisin
Kahreleyim düşmanların hepisin
Sabah namazında Bagdat kapısın
Allah Allah dedi açtı Genc Osman

3

Sabahleyin Bagdat kapısın açtı
İşiden düşmanın tedbiri şaştı
Kelle koltnğunda üç gün savaştı
Hem şehit hem gâzi oldu Genc Osman

4

Sultan Murat der ki gelsin göreyim
Nasıl kahramanmış ben de bileyim
Vezirlik isterse üç tug vereyim
Vezirler mânendi oldu Genc Osman

Tal'at beyin verdiği bu tafsîlât, "Genc Osman,, hikâyesinin Çankırı havâlisindeki ehemmiyetini anlatmaya kâfidir [1]. Karaman belediye tabîbi Azmi bey, vaktiyle bana Karaman havâlisinde halk arasında sazla söylenen türkû ve destanlardan bâzı nümûneler gönderdiği esnâda, bu

[1] Ahmet Tal'at, Halkşiiirlerinin Şekil ve Nev'i, 1928,Ş. 123-124 .

“Genc Osman,, destanını da göndermişti. Tal’at beyin neşrettiğinden biraz daha fazla yâni yedi kıt’adan ibâret olan bu manzûmenin 2, 6, 7 nci kıt’aları, Tal’at beyin neşrindeki 3, 2, 4 ncü kıt’alara tekabül etmektedir. Ağızlarda söylene söylene bu kıt’alar arasında bâzı farklar vücûde gelmiş olmakla beraber, hepsinin aynı asıldan geldiği, yâni “Genc Osman,, hakkındaki eski bir destanın bakiyyeleri olduğu edrhal anlaşılıyor :

K A R N A M A N İ R İ V A Y E T İ

1

Genc Osman der ki binin atlara
Kılıç sallayalım kâfir itlere
Mevlam kuvvet versin koç yiğitlere
Koç gibi meydanda dönen Genc Osman

2

Bagdad’ın kapusun Genc Osman açtı
Gören kâfirlerin tedbiri şaştı
Kelle koltuğunda üç gün savaştı
Şehitlere serdar oldu Genc Osman

3

Bagdad’ın içinde durulmaz yastan
Her ana doğuramaz böyle bir arslanı
Sağından vuruldun soluna yaslan
Yiğitlere serdar olan Genc Osman

4

Osman’ın atı ds kötüden kötü
Kâfirin kılıcı zehirden katı
Getirin tavladan Devriş Kır Atı
Zahmaları al kanlara boyansun (?)

5

Askerin bir ucu yürüdü Van’dan
Kılıcın kabzası görünmez kandan
Bagdad’ın içinde tozdan dumandan
Toz duman içinde kalan Genc Osman

6

Alverin silahların katusın
Fevtedeyim kâfirlerin hepsin
Bir cumâ vaktinde kale kapusun
Allah Allah deyüp geçti Genc Osman

7

Sultan Murat der ki Osman göreyim
Nasıl yiğit imiş ben de bileyim
Vezirlik isterse üç tug vireyim
Vezirliğe şâyestedir Genc Osman

Ağızlarda dolaşa dolaşa birçok tahriflere uğrayan — meselâ dördüncü kıt'anın son mısraındaki yanlışlık pek sarıhtır — bu destan, bize Genc Osman hikâyesinin Karaman taraflarında da halk arasında mârûf olduğunu gösteriyor.

Genc Osman türküsünün Konya'dada pek meşhûr olduğunu, Konservatuvar tarafından neşredilen "Anadolu halk türküleri," külliyyatından anlıyoruz. Bestesinin eşikliği ve güzelliği musiki mutahaasisları tarafından da bilhassa tesbit edilen bu türkünün [1] mezkûr külliyyatta neşredilen güftesi şudur :

KONYA RİVÂYETİ (A)

1

Osman'ım dirki de çekin kır Atım
Piyâde askeri sipere yatın
Durmayın evlatlar Bagdadı tutun
Bagdatta yalnız kaldı Genc Osman

2

Askerin bir ucu göründü Van'dan
Kılıcın kabzası görünmez kandan
Bagdad'ın içinde tozdan dumandan
Toz duman içinde kaldı Genc Osman

3

Bagdad'ın içine evvel girilmez aslâ (?)
Her ana doğuramaz böyle bir arslan
Bagdad'ın içinde tozdan dumandan
Toz duman içinde kaldı Genc Osman

Bu güftenin, Çankırı, ve Karaman rivâyetlerine nazaran hem eksik,

[1] Şimdi "Genc Osman,, türküsüne geliyoruz ki bu da hal-ktürkülerinin en güzellerinden biridir. Bundan daha müessir, daha feci' bir nagme tasavvur olunamaz; çünkü, bu türkü, muhârebe- de kahramanca ölen oğlu için ağlayan annenin canhıraş feryadıdır. Nagmesi yürekler parçalayan bu türkü, nagmesindeki şiddetli ifâde ile de hayret- efzâdır. Biraz tahlil edelim : Birinci hat bir medhaldir ki fevkalâde acıklıdır. Küçültülmüş tiyers (sidiyez - re) hissini veren notalar gayet bâriz olarak müteâkiben husûle gelecek elemi derhal bize şiddetle duyuruyor. Bundan sonra büyük bir ıztırap nevhâsı (mî, fâ, sol, notası uzun sürer, ve sazda onu ta'kip eden usuldeki musiki hareketi buna refâkat eder) sonra güyâ o ıztırap nevhâsı „Osmanım der ki çekin kır atım” sözlerinde devam ediyormuş gibi sol notasının tekrariyle bu teganniye başlanır. Cümle bitince nagme kesilir, ve o zaman saz iki mezürde tekerrür eden bir yakıcı elem motifiyle devam eder . Sonra nagme yine aynı sol notasıyla, aynı feryat ile tekrar başlar, ve bu ses nihâyet medhaldeki motifin avdetinden husûle gelen ses içinde kaybolur. Bu türkünün bizde hâsıl ettiği teessürü şöyle hülâsa edebiliriz : Büyük bir elem feryadı ki, kendine refâkat ve müheyyiç teessürünü tezyin eden musiki âletin sesleriyle zaman zaman inkita' eder [Cemal Reşit, Anadolu türküleri, 4 neu defter mukaddimesinde] .

hem de bozuk olduğu derhal göze çarpıyor. Meselâ birinci kıtadaki “piyade askeri, ta‘biri temamiyle yeni bir ta‘birdir; üçüncü kıt‘anın ka-fiyeleri de bozuktur; ikinci ve üçüncü kıt‘aların son iki mısra‘ları bir-birinin aynıdır. Bu Konya türküsünün daha mufassal, yâni beş kıt‘alık bir şeklini Mahmut Ragıp beyin “Anadolu türküleri ve musiki istikba-limiz, 1928 „ adlı kitabında buluyoruz. Konya rivâyetinin bu mufassal şekli, Karaman rivâyeti ile daha büyük bir müşâbehet gösteriyor. Bilhassa (1,3,4,5) numaralı kıt‘alar, Karaman rivâyetinin(5,2,7,3) numaralı kıt‘alariyle hemen hemen tetâbuk etmektedir :

KONYA RIVÂYETİ (B)

1

Askerin bir ucu göründü Van’dan,
Kılıcı kabzası görünmez kandan,
Bagdad’ın içinde tozdan dumandan,
Toz duman içinde kaldı Genc Osman

2

Osman’ım der ki çekin Kır Atım,
Piyade askeri sipere yatın
Durmayın evlatlar, Bagdad’ı tutun
Bagdat’ta yalmız kaldı Genc Osman

3

Kalenin kapusun Genc Osman açtı
Görenlerin tebdili [tedbiri] şaştı (?!..)
Kelle koltuğunda üç gün dolaştı
Yiğitliğe şâyestedir Genc Osman

4

Sultan Murat der ki gelsin göreyim .
Nasıl yiğit imiş ben de bileyim
Vezirlik isterse üç tug vireyim
Vezirliğe şâyestedir Genc Osman

5

Bagdad’ın içine girilmez aslâ (yastan?)
Her ana doğurmaz böyle bir arslan
Bagdad’ın içinde tozdan dumandan
Toz duman içinde kaldı Genc Osman

Konya’da, şüphesiz bu türkünün bir nevi‘ izâhı mâhiyyetinde olarak, bir de hikâye teşekkül etmiş olduğunu yine Mahmut Ragıp beyin kita-bından öğreniyoruz:

Kul Mustafa — 3

“Konyada ele geçen en eski tip havalardan biri, kahraman
 “Genc Osman’ın menkabelerini terennüm eden türküdür: Rivâ-
 “yete göre, Sultan Murat zamanında, bir kimsenin askere alına-
 “bilmesi için bıyığında tarak durması şarttı. Netekim bu gün de
 “Anadolu’nun bâzı yerlerinde, bir gencin bir cem’iyete girebil-
 “mesi için bıyığında tarak durması şartına riâyet olunur. İşte,
 “fevkalâde cengâver bir rûha mâlik olmasına rağmen, bıyığının
 “henüz tarak tutmaması, Osman isimindeki genci öldürüyordu.
 “Asker olmak aşkını yenemeyeceğini anlayınca, çâre aramağa
 “başladı, ve nihâyet buldu: Tarağı üst dudağına saplamak !
 “Dediğini yaptı da.. Osman’ın bu zekâsını ve soğuk kanlılığını
 “gören ordu âmiri, derhal askere alınmasını emretti... Osma-
 “n’ın kahramanlıkları birbirini ta’kip etti. “Genc Osman „
 “adı, askerın ve memleketin dilinde şehâmetin timsâli oldu.
 “Nihâyet Bagdat seferinde, düşmanlarını kılıcı ile sürerken
 “şehit düştü..”

Belki Çankırı ve Karaman’da da bu hikâye aynen yahut bâzı ufak
 değişikliklerle mevcuttur.

Genc Osman hikâyesinin bir de “Mudurnu,, da söylenen şekli var-
 dır ki, o, “Çankırı,, rivâyetinden ziyâde “Karaman,, rivâyetine daha
 yakındır. “Mudurnu,, da Genc Osman türküsü diye ma’ruf olan bu tür-
 küyü Mudurnulular “Ankara türküsü,, olarak gösterirler. Talebemden
 Pertev beyin Mudurnu’da kaydetmiş olduğu bu rivâyeti de aynen
 neşrediyorum :

MUDURNU RIVÂYETİ

1

Genc Osman’ın atı kötüden kötü
 Düşmanın kılıcı zehirden katı
 Çekiverin boş tavladan Kır Atı
 Özengisi al kanlara boyansun (?)

2

Bagdad’ın içine girilmez yasadın
 Her ana doğuramaz böyle bir arslan
 Kelle koltuğunda geliyor Osman
 Yiğitlerin serçeşmesi Genc Osman

3

Sultan Murat der ki gelsün göreyim
Nasıl bir arslanmış ben de bileyim
Vezirlik isterse üç tug vereyim
Vezirliğe şâyestedir Genc Osman

4

Askerin bir ucu göründü Van'dan
Kılıcın kabzası görünmez kandan
Bagdad'ın içinde tozdan dumandan
Toz duman içinde kaldı Genc Osman

5

Askerin bir ucu Bagdat'tan aştı
Nice bin küffârın tedbiri şaştı
Kelle koltuğunda beş gün dolaştı
Allah Allah deyüp geçti Genc Osman

6

Genc Osman oturmuş binek taşına
Bagdat poşusunu sarmış başına
Henüz girmiş onüç ondört yaşına
Yan anam yan bana derler Genc Osman

Bu rivâyeti "Karaman," rivâyetiyle mukayese edince (1, 2, 3, 4) numaralı kıt'aların "Karaman," rivâyetindeki (2, 3, 7, 5) numaralı kıt'alarla tetâbuk ettiğini görüyoruz. "Çankırı," rivâyetinin yalnız (3,4) numaralı kıt'aları bu rivâyetin (5, 3) numaralı kıt'alarıyla tetâbuk ediyor. "Mudurnu," rivâyetinin bu naklettiğimiz şeklinde ilk kıt'adaki son mısraın yanlış olduğu, ve kıt'aların tertipsiz ve tahkiyeye muhâlif bir sûrette sıralandığı birdenbire göze çarpmaktadır. "Türkmen," rivâyetiyle "Çankırı," "Karaman," "Konya," ve "Mudurnu" rivâyetlerini birbiriyle mukayese edince, hepsinin de aynı esastan geldiğini, yalnız "Çankırı," "Karaman," "Konya," ve "Mudurnu," rivâyetlerinde, asıl hikâyenin doğmasına sebebiyet veren destan parçalarının yaşadığı halde, Türkmenler arasında eski destanın tamamen gaybolup yalnız onun hikâyesi kaldığını ve "Dadaloğlu," gibi Türkmen şairlerinin de bu rivâyet etrafında birtakım şiirler yazup onu zenginleştirdiklerini görüyoruz. Anadolu halk edebiyatı, ve bilhassa halk hikâyeleri hakkındaki mahallî tetkikat henüz pek yeni başladığı için, bu gün memleketimizin başka sâhalarında da bu "Genc Osman," hikâyesinin mâlum olup olmadığını bilmiyoruz. Müstakbel tetkikat belki bu hususta bize yeni malzeme verecektir. Yalnız, bu rivâyetin, en ziyade alâkadar olduğu Bagdat'ta, halk arasında son zamanlara kadar yaşayan şeklini de buraya kaydedelim.

III

Bagdat'ta "Genc Osman,, hikâyesi

Doğrudan doğruya Bağdat'la alâkadâr olan "Genc Osman,, rivâyetinin," hâlâ Bagdat halkı arasında yaşadığını, ve hatta onun namına Bagdat'ta bir türbe mevcut olup, sünnî halkın orayı ziyaret ettiklerini, adaklar adadıklarını ve her cuma gecesi mumlar yakdıklarını « كاظم الدجيتي » efendi tarafından neşredilen bir mekale bize anlatıyor [Logat al-Arab, III de münderiç "Tub-ı Abû Hazzâme,, adlı mekale]. Buna göre, "Genc Osman,, şehit düştüğü yere defnedilmiştir. Bu yer, kükûmet sarayı kapısının yakınında ve onun dokuz metro şimali garbîsindedir. Üstünde kubbesi olan bu türbenin ortasında Genc Osman'ın kabri vardır ki, tahta sandûkasının tülü "1,80,, arzı ".,90,, irtifai da "1,10,, metrodur. Sandûka üzerinde yeşil örtü vardır ve dört köşeye de dört yeşil bayrak dikilmiştir [1]. Türbe de gök mavi ve beyaz renkli çini safha üzerinde şu kitâbe mevcuttur :

بسم الله الرحمن الرحيم الا ان اولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون رئيس الشهداء
كسبح عثمان قد عمر هذا المكان صاحب الخيرات حسن باشا سنة 1133 [2]

Yine bu mekalede verilen mâlûmata göre, Bagdat tophânesinin şark kapısının önünde yerden yarım arşın kadar yüksek ve 4 × 8 metro vûs'atinde bir seddin dört köşesinde zincirlerle birbirine bağlı dört küçük top, ve ortasında da büyük bir top vardır. Bagdat halkı arasında "Tub-ı Abû Hazzâme «طوب ابو خزامة» diye mârûf olan bu büyük topun tulu 4,44 metro olup, kış tarafında muhiti 2,4 ve ağzına yakın yerinde muhiti 1,44 ve ağzının kutru 48 metrodur. üzerinde "Sultan Murat bin Ahmed,,in emriyle yapıldığına dair bir kitâbe olup, bu kitâbenin gerisinde de ortaya doğru iki mukavves kulp vardır ki, onların gerisinde de dört balık beş yıldız ve iki küçük ay resmi, ve daha geride de topun 1047 de Ali kethüda tarafından yapıldığını gösteren diğer bir kitâbe vardır. Gerek küçük topları birbirine rabteden zincirler üzerinde, gerek büyük topun kulplarında, halkın bunlara bir kudsiyyet isnat ettiğini gösteren bez parçaları nâmütenâhîdir .

[1] Evliya türbelerine bayraklar dikilmesi, islam memleketlerinde umûmî bir âdettir. Şarki Türkistanda ise, eski türk Şamanizmindeki "at kurbanı,, ayınınin bir devamı olarak, "Tuğ,, lar yâni at kuyrukları asılmak âdettir [F.Grenard, le Turkestan et le Tibet, 1898, 241]. Türklerde ve türk devletlerinde "Tuğ,, ve "Bayrak,, hakkında hazırladığımız bir eseri yakında neşretmek ümidindeyiz. Orada bu mes'eleler hakkında uzun tafsilat vardır .

[2] Bu Hasan Paşa, öyle görünüyorki, 1116-1136 (milâdi 1704-1723) seneleri arasında Bagdat vâlisi olan ve askerî muvaffakiyetlerinden dolayı "Hemedan fâtihi,, lakabını kazanan Hasan Paşadır [Cl. Huart, Histoire de Bagdad, S. 145] .

Mekale sahibi, Bagdat ihtiyarlarının bu topa ve Genc Osman türbesine âit naklettikleri bir halk an'anesini de kaydediyor ki, bu, bize, "Genc Osman,,rivâyetinin Bagdat'taki şeklini anlatmaktadır [1] :

Şâh Abbas Bagdad'ı zabtettikten sonra, Bagdatlıların İstanbul'a gitmesini men'etti ve yollara me'murlar koydu. Şeyh Abdülkadir, İmam-ı A'zam, Ma'ruf-ı Kerhî, Şeyh Ömer-i Sühreverdî türbelerini ahır yaptı. Ahâlî bundan çok müteessir oldular. Bunun üzerine Süveydî âilesine mensup bir adam, her şeyi göze aldırarak İstanbul'a gitmeye karar verdi: İranlı bir derviş kıyafetine girerek kaçmağa muvaffak oldu. İstanbul'a gelince kendisini dilsiz gibi gösterdi. Zîrâ İstanbul halkı, Sultan Bagdad'ın sukutunu duyup oraya asker göndermesin diye, Irak tarafından gelenleri şehre sokmıyorlardı. Süveydî İstanbul'da bir müddet gizlendi; sonra bir yolunu bularak, Sultanın namaz kıldığı câmi hatibine intisap etti. Bir cuma günü hatip birdenbire hastalandı; Halbuki hutbe zamanı yaklaşıyordu. Onun, yerinden kalkamayacak bir halde olduğunu gören Süveydî, eğer isterse kendi yerine hutbeyi okuyabileceğini söyledi. Hatip bu teklifi memnuniyetle kabul etti. Süveydî minbere çıkarak yüksek sesle Bagdad'ı Acemlerin aldığını, mukaddes yerlere hayvan bağladığını, müslümanlara türlü zulümlerde bulunulduğunu hikâye etti. Müteessir olan halk, ağlamağa ve tekbir sesleriyle câmiyi çınlatmağa başladılar. Bunun üzerine, Sultan, Süveydî'yi sarayına götürerek Bagdat'ta olup biten işleri ona hikâye ettirdi. Bagdat seferine niyet eden Sultan, dellallar çıkararak "ancak sakallarına tarak batabilecek orta yaşlı adamların orduda bulunabileceğini,, ilân ettirdi. Asker toplandı. Ordu yola çıktı. Sâmerr'âya yaklaştıkları zaman, Sultan, orduya tecrübeli ve muktedir bir kumandan tâyin ederek, kendisi câsus sıfatıyla Bagdat'a gitmek istedi. Bunun üzerine kumandanlığa lâayık gördüğü adamları birer birer çağırarak "Bagdat nerede?,, diye sormağa başladı. Kimisi iki kimisi üç günlük mesâfede cevâbını veriyorlardı. Sultan bu tarzda cevap veren kumandanların derhal başlarını kesdiriyordu .

Kumandanlardan birinin onsekiz yaşında bir oğlu vardı. Orduda gençlerin bulunması yasak olduğu için, adamcağız, yanından ayırmak istemediği bu çocuğu büyük, delikli bir sandığa koyarak getirmişti. Karanlık bastıktan ve el ayak çekildikten sonra, oğlunu sandıktan çıkarıyordu. Bir gece çocuk babasının benzini uçuk, kendisini endişeli gördü.

[1] Bize bu mühim makalenin mevcudiyetini haber veren "Dr. Ritter,, e ve bu mekaleyi istisnasah edüp göndermek İutfunda bulunan Hamburg Üniversitesi muallimlerinden Necati beye teşekkür etmek borcumuzdur. 1915 de bu türbeyi görmüş olan Dr. Ritter'in verdiği şifahî izâhâta göre, türbe denilen şey, şehrin en işlek bir meydanının ortasında duran bir demir kafesten ibâret imiş; yol ortasında bulunduğu için biraz sonra kaldırılmış.

Sebebini sordu. Kumandan, diğer kumandanların başına gelenleri anlattı ve yarın da sual sırasının kendisine geldiğini söyledi. O zaman çocuk kendisine dedi ki : “Eğer yarın Sultan sana da bu suâli sorarsa, bayrağı eline al, atına bin, ve atı koşdurarak: Bagdat bu atın ayağı altındadır! Cevabını ver,.. Sabahleyin Sultan kumandanı çağırttı; ona da Bagdat’la Sâmerâ arasında ne kadar mesâfe olduğunu sordu. Kumandan, oğlunun kendisine öğrettiği tarzda cevap verdi. Sultan bu cevaptan çok memnun oldu; fakat bunu kimden öğrendiğini anlamak istedi; doğrusunu söylese hiç bir fenâlık yapmayacağını va’detti. Kumandan mes’eleyi olduğu gibi anlattı. Bunun üzerine, Sultan emretti. Çocuğu huzûruna getirdiler. Aralarında şu muhâvere geçti :

— Adın nedir ?

— Genc Osman .

— Sakalına tarak batmayanların orduya dâhil olmamasını emretmiştim. Emrime itaat etmeyenlerin katlolunacağını bilmiyormusun?

— Sultanım, ben gördüğün gibi genc değilim. İhtiyarlardan daha ihtiyarım .

— Öyle ise al şu tarağı, sakalına batır .

Genc Osman tarağı alarak çenesine sapladı. Sultan tekrar sordu:

— Sakalın nerede ? Ben senin yüzünde sakal görmüyorum .

— Benim sakalım içimdedir. Suâlini işittiğim zaman, aradaki mesâfeyi öğrenmek değil, kumandanların azmini, cesâretini tecrübe etmek istediğini anladım; ve babama, nasıl cevap vermek lâzımgeldiğini öğrettim.

Bu muhâvereden Sultan çok memnun oldu; ve “ işte benim aradığım kumandan sensin,, diyerek, Genc Osman’a kumandanlık bayrağını teslim etti; orduyu Sâmerâ’da bırakarak Bagdat’a gitmek maksadiyle İranlı bir derviş kıyafetine girdi. Bagdat’a on saatlik mesâfede bir köye vardığı zaman, ortalık kararmıştı. Bir kocakarının evine misafir oldu. Ertesi gün ayrılırken, kadına, kendisinin Sultanın dostu olduğunu ve ne istediğini sordu. Kadın, hayvanlarını otlatmak için mer’â istedi. Hemen cebinden bir kağıt çıkararak, kadına istediği arâzîyi bahşettiğini mübeyyin bir ferman yazdı; ve, Sultan Bagdad’ı zabtedince gidüp bu kâğıdı göstermesini, arzusunun hâsıl olacağını söyledi. Nihâyet Bagdat’a geldi ve saray civarına giderek İranlı dervişlerin yaptıkları gibi farisî şiirler terennüm etmeğe başladı. Bunu duyan ve bu şiirlerden hoşlanan Şâh, dervişi saraya da’vet etti. Oturup sohbet ederlerken, Şâh’a, şatranç oynayup oynamadığını sordu. Bunun üzerine Şâh’ın emriyle şatranç getirdiler. Bir kaç saatlik bir oyundan sonra, Sultan Murat, Şâh’ı yendi. Ve ona “ Şâh mat oldu ,, dedi. Biraz sonra yerinden kalktı, saraydan çıktı; ve bir kocakarının evine misâfir

oldu. Ona biraz para vererek derhal bir dişi koyun satın aldırdı. Koyun gelince hemen onu kesdi. Kanını bir liğen içine koydu, kendisi bir kuyu içindeki değirmen taşı üzerine oturarak, kan dolu olan liğeni de başına koydu.

Şâh Abbas, biraz sonra, bu yabancı dervişin "Şâh mat oldu," demesinden şüpheye düştü; bunun, ya bizzat Sultan Murat, yahut onun ümerâsından birisi olması ihtimâlini hatırladı. Hemen müneccimini çağırarak, o dervişin şahsiyyetini ve nereye gittiğini remil ve tencim ile bulmasını emretti. Biraz sonra müneccim geldi; dervişin Sultan Murat olduğunu, ve şimdi biri kan biri sudan ibâret iki deniz arasında bir dağda oturduğunu söyledi. Şah ve yanındakiler hayrette kaldılar. Bunda bir yanlışlık olacağı zannına düştüler. Müneccim muhtelif hesaplar yaptı. Netice hep aynı idi. Nihâyet Şâh Abbas kızarak müneccimi kovdu; ve bu işin sonunu endişe ile düşünmeye başladı.

Sultan Murat kocakarının evinde bir gece kaldıktan sonra, gizlice Bagdat'tan çıkarak ordugâhına geldi. Olup biteni anlattı. Nihâyet ordusunu alarak geldi, Bagdad'ı muhâsaraya başladı. Fakat muhâsara bir türlü neticelenmiyor, Sultan Murad'ın ve ordu halkının ümidi her gün biraz daha kırılıyordu. Bagdat'ta medfun "Kadiriyye," tarîkatı pîri "Şeyh Abdülkadir-i Geylânî", bir gece, ordu başkumandanı "Genc Osman", in rûyasına girdi. Ona, neden böyle sıkıntı ve ızdırap içinde olduklarını sordu. "Genc Osman", mühimmat ve zahîrelerinin bittliğini, ihtiyat kuvvetleri kalmadığını, Bagdad'ı hâlâ alamadıklarını söyledi. Şeyh, Genç Osman'a şu nasîhati verdi:

— Sabahleyin sultan Murad'a söyle, demirden büyük bir top yaptırın.

Genc Osman ertesi gün rûyasını Sultan Murad'a anlattı. Sultan Murat şu cevâbı verdi:

— Demirimiz yok ki top yapmak kabil olsun.

İkinci gece Şeyh tekrar Genc Osman'ın rûyasına girdi. Niçin top yapmadıklarını sordu. Genc Osman, demirleri olmadığını söyledi. Bunun üzerine Şeyh dedi ki:

— Atlarımızın nallarını, demir zincirlerini toplayup top yapınız.

Genc Osman bunu da Pâdişaha söyledi. Derhal bu demir eşya toplandı, eritildi. Lâkin top dökecek kalıp yoktu. Üçüncü gece Şeyh yine Genc Osman'ın rûyasına girdi. Eritilen demirlerden niçin top dökmediklerini sordu. Genç Osman, dökmek için vâsıtaları olmadığını ve şaşırıklarını söyledi. Şeyh dedi ki:

— Bir ağaç kütüğü alınız. Onun dışarısına balçıktan kovan gibi bir kap yapınız. Sonra kütükle kovan arasına erimiş demiri dökünüz.

Bu demir donduktan sonra kovani kırınız , demirin içinden de kütüğü çeküp alınız . Böylece mükemmel bir top yapmış olursunuz .

Osman sabahleyin Sultan'a rûyasını anlattı. Sultanın emriyle hemen top yapıldı. Lâkin bu da boştu ; Çünkü barut ve gülle yoktu . Şeyh Abdülkadir bu dördüncü gece de Osman'ın rûyasına girdi . dedi ki :

— Barutun ve güllenin yokluğundan müteessir olmayınız . Barut yerine toprak , gülle yerine de taş kullanınız ; Bunlar düşman üzerinde daha fazla te'sir edecektir. Eğer bu sûretle kalede delik açmağa muvaffak olmassanız, ben yarın türbemin tam tepesinde “ beyaz toğan kuşu „ şeklinde size gözükeceğim . Beni görünce derhal topu bana çeviriniz ve beni nişanlayup atınız. İkinci gülleyi de kale duvarına atınız. O vakit sûrda geniş bir delik açılacak. Siz de bunu görünce hücum edüp şehre giriniz.

Ortalık ağarmağa başlar başlamaz, Genc Osman Sultan'ın çadırına koşarak vak'ayı anlattı. Derhal bütün tedârikler görüldü. Vaktinde,Şeyhin türbesi üzerinde beyaz toğan kuşu görüldü. İlk gülleyi ona,ikinci gülleyi kaleye attılar. Sûrun büyük bir parçası yıkıldı. Bunun üzerine hücum ile şehre girdiler. Şehir içinde sürekllice müdhiş bir mukatele oldu. Türk kumandanlarından biri, kafası kesilmiş olduğu halde, iki kılıçla düşmanları öldürüyordu. Bir kadın bu kerâmete dikkat edüp bağıncaya kadar, başsız şehit mücadeleye devam etti. Lâkin kadın hayretle bağıncaya, hemen oraya düştü. Ve düştüğü yere defnolundu. O yer hâlâ “Abu seyfeyn: iki kılıçı„ mahallesi diye mâruftur; ve ekser halkı bugün yahudidir. “Genc Osman„ a gelince, Bagdat'a girerken ordu bayrağı onun elinde idi. İki elleri kesildi; fakat bayrak yere düşmeyerek kendi kendine Osman'ın önünde yürüyordu. Bir adam bu kerâmeti görerek taaccüp edince, bayrak yere düştü, Osman'da şehit oldu. ve hemen oraya defnedildi .

IV

Edebî menba'larda “Genc Osman„ destanı

Anadolu rivâyetleri, Genç Osman hikâyesinin Dördüncü Murat devrine âit eski bir tarinî dstandan çıkmış olduğunu kâfi derecede göstermektedir. Güzel bir tesadüf eseri olarak, XVII nci asra âit bâzı sazşairlerinin eserlerini Muhtevî bir mecmuada “Koşma-i- Genc Osman„ serlevhası altında ve “Kul Mustafa” adlı sazşairi tarafından yazılmış

bir koşmaya rast geldim. XVII nci asrın ilk nısfında yaşamış olan bu mâruf sazşairi hakkında eserdeimizin birinci kısmında ayrıca mâlûmat verdiğimiz için, burada yalnız o metni neşredeceğiz:

1

İptida Bagdat'a sefer olanda
Atladı hendeği geçti Genç Osman
Vuruldu sancakdar kapdı sancağı
İletti bedene dikti Genç Osman

2

Eğerleyin Kır Atının ikisin
Fethedeyim düşmanların hepisin
Sabah namazında Bagdat kapusun
Allah Allah diyüp açtı Genç Osman

3

Sultan Murad eydür kelsün göreyim
Nice kahramandır ben de bileyim
Vezirlik isterse üç tug vireyim
Kılıcından al kan saçtı Genç Osman

4

Kul Mustafa karakolda gezerken
Gülle kurşun yağmur gibi yağargen
Yıkılası Bagdat seni döğerken
Şehitlere serdar oldu Genç Osman

Bu koşmanın(1,2,3)ncü kıt'ası,Çankırı rivâyetinin(1,2,4) ncü kıt'alarıyla—pek az farklarla— tetâbuk etmektedir. Yalnız, son kıt'a, şairin ismini göstermek itibariyle, büyük bir ehemmiyeti hâiz olduğu gibi, manzûmenin "koşma" namıyla mukayyet olması da onun uzun bir destan olmadığını, ve meselâ "Karaman," rivâyetinin de muahharan ilâve edilmiş parçalarla büyütülmüş olması ihtimâlini hatıra getiriyor. Mâmâfi, ben, muhtelif sebeplerden dolayı, bu eserin iptida bir koşma olarak değil bir destan olarak—yânî birçok kıt'alardan terekküp etmek üzere—yazıldığını, Genç Osman vak'asını daha etraflı olarak hikâyeye ettiğini kuvvetle tahmin ediyorum. Çünkü:

1 — Mevzûun mahiyyeti, bir koşma değil bir destan mevzûu teşkil etmektedir.

2 — Kul Mustafa zamanının muhtelif hâdiseleri için — ona âit tetkikimizde gösterdiğimiz vechile — destanlar yazmıştır.

3 — Neşrettığımız metin, arada bâzı eksik kıt'alar bulunduğunu açıktan açığa göstermektedir.

4 — Bu destanın yalnız dört parçasını elde ederek, görmüş olduğumuz mecmuaya kayıt eyleyen adam, buna “koşma,, adını kendisi vermiştir . Çünkü dört kıt’adan mürekkep “destan,, olamazdı .

İşte bir defâ bunu tesbit ettikten sonra, “ Genc Osman ,, hakkındaki destanın nasıl bir tarihî vâkıya istinat ettiğini arayalım .

V

“Genc Osman,, hikâyesinin tarihî esâsı

Kul Mustafa’ya “Genc Osman,, hakkındaki manzûmesini ilham etmiş olan tarihî hadiseyi, müverrih Naîmâ epey mufassal bir surette yazmaktadır . Ona nazaran, Genc Osman “Abaza Paşa,, maiyyetinde bulunan mâruf bir kahramandı;ve daha Abaza Paşa’nın ilk isyanında onun yanında bulunuyordu [Naîmâ, C.2, S.302] . (Hicrî 1039) da Osmanlı ordusu serdar Husrev Paşa maiyyetinde “Şehrizor,, sahrâsında bulunduğu esnada “Genc Osman,, Irak-ı-Arap taraflarında askerî harekâta bulunmak üzere ifraz idilen bir askerî kuvvete başbug nasbedildi. Genc Osman bu hizmeti büyük bir muvaffakiyetle ifa etti : önüne gelen Kızılbaşları kılıçdan geçirerek “İmam Hüseyin,, kasabasını fethetti . “ Necef, Hille, ve Remahiye,, kasabalarını da zabtettikten sonra, maiyyetindeki kuvvetle “İmam Hüseyin,, kasabasında oturarak o havâlinin muhafazasını te’min eyledi [Naîmâ, yeni basma, C. 3, S. 20] . Bu harekâta gösterdiği şecâat ve muvaffakiyet, orduda gendisine büyük bir şöhret te’min etmişti [Genc Osman’ın Hille’ye hucumu haberi, serdar ordusuna 1040 muharramında geldi: Kâtip Çelebi, Fezlike, C. 2, S. 128] .

İrtesi sene (Hicrî 1040) yine Husrev Paşa kumandasındaki ordu Bagad’ı muhasara ettiği esnada “ Genc Osman ,, hazır bulunuyordu . 3 Rebiülahır’da Serdarın emriyle icra edilen umûmî yürüyüş esnasında Genc Osman da şehit oldu : “ Ve Genc Osman Dicle kenarında cesir üzerinde dürüp kale cengine meşgul idi . Hisardan kızılbaş tırü tüfenkle hamle iderlerdi . Topuğuna ok dokunup mecruh olcak kenarda olmakla cesirden suya düşüp rüfekasından biri başından imamesin çözüp pertap eyledi . Osman bey makremenin ucuna sarılıp sahibi cesir üzerine çekerken , su kuvvetiyle Osman bey refikini dahi çeküp suya düşürüp mevc ve akıntı galip olmakla ikisi bile gark oldular ,, [Naîmâ, yeni basma, C. 3, S. 53] .

“ Naîmâ ,, nın böyle iki yerde “ Genç Osman ,, dan bahsetmesi ,

onun ordudaki şöhretine bir delildir; Mâmâfi, bu izâhâtı Kul Mustafa'nın rivâyetiyle mukayese edince, " Vurulan sancakdarın elinden sancağı alarak kale bedenine dikdiğine „ dâir Naimâ'da hiçbir şey bulmuyoruz. Yalnız orada Genç Osman'ın şahâdeti anlatıldıktan sonra, " Zor Murtazâ Paşa „ nın kale bedenine bayrak dikmek için birbirini müteâkip gönderdiği iki alemdarın şehit olduğu, bunun üzerine Paşanın hançerini kale duvarına saplayarak ve onun üstüne basarak bayrağı diktiği sırada göğsünden vurulup şehit olduğu hikâye ediliyor. Belki de, muvaffakiyetsizlikle netfcelenen bu hücum esnasında Murtazâ Paşa'nın gösterdiği bu secâat, ordu arasında esasen şöhret kazanmış olan Genç Osman'a isnat edilmiştir. Tarihî vak'anın, halk destanına geçerken bu sûretle biraz daha hamâsî bir mahiyet alması, şairin fantezisiyle karışması, pek tabiidir.

VI

Türkmen hikâyesinin tahlîli

Türkmenler arasındaki rivâyet, şüphesiz diğer rivâyetler gibi Kul Mustafa'nın destanından doğmuş olmakla beraber, daha ziyâde inkişaf etmiş, mahallî bir renk almış, ve vak'a, bizzat Dördüncü Murad'ın Bagdat üzerine icra ettiği sefere bağlanmak sûretiyle tarihî esastan büsbütün tebaüt edilmiştir. Dördüncü Murad, Revan ve Bagdat seferleri münasebetiyle olduğu kadar, tütünü çok şiddetli şekilde men'etmesi ve gizli gizli halk arasında dolaşarak emrettiği tedbirlerin icrasına nezâret etmesi, zorbaları te'dibe muvaffak olması itibariyle de halk arasında çok meşhur bir tip olmuştur: Bugün elimizde bulunan eski meddah hikâyelerinde tasvir edilen şahsiyeti, tarihî şahsiyetiyle pek güzel tetâbuk etmektedir [1]. İran seferleri münasebetiyle Anadolu şehirlerini ziyâret etmesi, yalnız İstanbul'da değil Anadoluda da meşhur olmasını te'min etmiştir. Dördüncü Murad'ın Bagdat seferinde "Konya-Adana-Masisa-Payas - İskenderun - Halep,, yolunu ta'kip etmesi de belki bu türkmen hikâyesinde ona mühim bir mevki' verilmesini intaç etmiştir [2].

Türkmen rivâyetinde, Bagdat'ın birtürlü zabtedilmemesinden canı

[1] Köprülüzade Mehmet Fuat, Meddahlar, Türkiyat Mecmuası, C. 1, S. 34; yine o devre âit olan "Hançerli Hanım,, hikâyesinde de Dördüncü Murad'ın zikri geçer [İbnülemin Mahmut Kemal, Meşâhîr-i mechûle, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, No. 19 (96), S. 47].

[2] Naimâ, C. 3, S. 326-362 de ordunun ta'kip ettiği yol, layikiyla anlatılmıştır.

sıkılan hükümdarın, tebdil-i kıyâfet ederek ordu arasında dolaşması da, onun tarihen mâlûm olan seciyyesine tetâbuk ediyor. Lâkin, askerin ve hayvanların aç ve susuz olduğu hakkında Osman'ın şikâyeti, tarihî vâkıya uygun değildir: Şedit ve gaddar Pâdişahın bizzat bulunduğu, her şeyi bizzat teftiş ettiği bu seferde, ordu hiçbir yoksulluk çekmedi. Bu rivâyet XVII-XVIII ncı asırlarda ekser seferlede çok defâ ordunun bu gibi müşkilat ile karşılaşmasından kalmış bir hâtıra olsa gerektir. Pâdişahın elinde abdest ibriği taşıması ve onun üzerine yazı yazması da, belki onun dindarlığını göstermek maksadiyle hikâyeye idhal edilmiştir. Ahâliye gadreden hükümet adamlarını şiddetle cezalandırması, ve kendisinin tarihen mâlûm olan dindarlık temâyülleri de bunda medhaldâr olmalıdır.

“Genc Osman,,ı Dördüncü Murad'ın ordusunda gösteren bu türkmen rivâyeti, muhtelif şiirlerle onu süsleyen, zenginleştiren “Dadaloğlu,, tarafından da tabif o şekilde terennüm edilmiş, ve son zamanlara kadar türkmenler arasında öylece devam etmiştir.

VII

Anadolu Rivâyetlerinin Tahlil ve Mukayesesi

“Karaman,, , “Çankırı,, , “Konya,, ve “Mudurnu,, rivâyetlerinde, tarihî vâkıadan büsbütün ayrı fantastik unsurlar daha buluyoruz : Bagdad'ın Genc Osman'ın şecâati sayesinde zabti, ve kaleye girerken şehit olan Genc Osman'ın kellesi koltuğunda üç gün — Mudurnu rivâyetinde beş gün—daha gazâ enmesi gibi. Biz “Kul Mustafa,,nın destanında bunların bulunmadığını sühûletle söyleyebiliriz. Çünkü, Husrev Paşa ordusu tarafından yapılan bu hücumun muvaffakiyetsizlikle neticelendiğini “Kul Mustafa,, pek âlâ biliyordu; Ve bundan dolayıdır ki ona âit olan eski metinde Bagdad'ın zabtinden aslâ bahis yoktur; Sâdece hücum mevzûi bahistir; ilk kıt'ada ki “iptida Bagdat'a sefer olanda ,, mısraı bunu gösteriyor. Kahramanın “Bagdat kapısını açması ,, hakkında Kul Mustafa'nın rivâyeti de, mütemâdfi top hücumlarından dış kale divarlarının âdetâ hendekler seviyyesine kadar inmesinden ve hücumu biraz muvaffakiyet çeşnisi vermek temâyülünden ileri gelmiştir. Halbuki, sonra gelen şairler Bagdat üzerine olan muhtelif hücumların tafsilâtına vâkıf olmadıkları için, vakayii basitleştirmişler, ve Bagdat seferinden, Dördüncü Murad'ın şehrin fethiyle neticelenen son hücumu-

munu kasetmişler, Genc Osman'ın da fetih esnasında şehit olduğunu zanneylemişlerdir . Biz bunu Türkmen rivâyetinde de gayet sarîh olarak görüyoruz.

Genc Osman'ın, şehit olduktan sonra da kellesini koltuğuna alarak üç gün gazâda devam ettiği an'anesi, "Karaman,, "Mudurnu,, "Konya,, "Çankırı,, rivâyetlerinde sarâhaten, türkmen rivâyetinde ise biraz müphem olarak göze çarpıyor . Burada " Kesikbaş,, mevzûunun destana karışdırıldığını görüyoruz . Türkler arasında eskidenberi pek yayılmış bir halde bulunan bu an'ane, halk arasındaki birçok evliyâ rivâyetlerinde, yahut, hududlarda kâfirlerle cihadda bulunan gâzilere âit menkabelerde sık sık göze çarpar.

" Jean Deny,, Selânik ve Florina türkleri arasında, türk velîlerine isnat edilen bu " kesikbaş,, menkabelerini toplamış, " André Mazon,, da bu menkabelerin o havâlî İslavları arasında—pek tabii olarak Hıristiyan evliyasına isnat edilmek sûretiyle—nasıl müessir olduğunu meydana koymuştur [1] .

Biz, Rumeli serhadlerindeki gâziler arasında bu "kesikbaş,, rivâyetinin daha XVInci asırda yayılmış olduğunu, "Peçevî,, tarihindeki mühim bir kayıttan anlıyoruz : "Peçevî,, hicri 961 vakayinden bahsettiği esnada, "Garjgal,, adlı küçük bir hudut kalesinde kadı olan bir zâtin yazmış olduğu manzum bir destanı kısmen nesrile hülâsa kısmen de aynen derceder. Oldukça basit bir lisanla, ve Arûzun "Mefâîlün mefâîlün fa-ülün,, şekliyle mesnevî tarzında yazılmış olan bu destanda "Garjgal,, gâzîlerinin kahramanlığı ve bilhassa "Deli Mehmet,, adlı bir gâzînin menkabesi tasvir edilir. Deli Mehmed'i şehit eden kâfir, onun başını-bir zafer hatırası olmak üzere—almış; arkadaşı "Deli Husrev,, bunu görünce, arkadaşına "ne yatıyorsun ? kâfir başını alup gitti,, diye bağırmiş . Kesik başlı gâzî hemen yerden kalkmış, başını götüren kâfiri öldürmüş ; başını aldıktan sonra tekrar yere yatmış . Bunu yalnız kadı ile Deli Husrev görmüşler, başka kimseye görünmemiş . Akşam olup düşman maglubiyyetle çekildikten sonra, şehitleri gömmek istemişler; Deli Mehmed'in başı koltuğunda imiş . Garjgal kadısı daima onun kabrini ziyâret ettiğini, birçok fevkalâdeliklere şahit olduğunu, ve nihâyet sabredemeyüp bu sırrı yazup meydana çıkardığını, ondan sonra da artık hiçbir şey görmediğini anlatıyor [2] .

[1] Traditions populaires turques de Salonique et de Florina [Révue des traditions populaires xxxiv, supplement, 25, 26, 33] . Bu cins türk an'anelerinin İslavlar üzerindeki te'siratını görmek için A. Mazon'un şu eserine bakınız: Gontes slaves de la Macédoine sud - occidentale, Paris 1923, 168, 199, 200.

[2] Peçevî, s. 355-363. Evliya Çelebi, Garjgal'da Deli Mehmed'in kabrini ziyâret etmiştir.ken-

Rumeli serhadlerindeki gâziler arasında bu “kesikbaş,, an’anesi- nin daha sonraki asırlarda da devamını görüyoruz: “Hadikatüşşühedâ,, müellifi Tamşivarlı İbrahim Naîmeddin efendi, “Gâzî divâne Hüseyin,, adlı bir kahramanın da buna benzer bir kerâmetini anlatıyor [1]. Mâ- mâfi, bu an’ane, serhat gazâlarında doğmuş muahhar bir şey değildir: daha Altay türklerinde eski Kamlar hakkında buna benzer rivâyetler bulunması, bunun İslamiyetten evelki devirlerden kalma bir an’ane olduğunu açıkca göstermektedir [2]. İslamiyetten sonra, muhtelif sâha- lardaki türkler arasında bu an’ane—tabii İslam evliyasına isnat edilerek— devam etmiş, ve ta Rumeli serhadlerine kadar gelmiştir. Kazan civa- rında, Kırım’da, şarkî Başkurtlarda bu kesikbaş rivâyetlerine tesâdüf edilmesi [3], sonra, Erzurum’da türbesi olan “Abdürrahman Gâzî,, hak-

disi, ona yetişen ihtiyarlardan Deli Mehmed’in kahramanlık menkabelerine dâir birçok şeyler işittğini soylıyor; ve onlardan birini naklediyor [Seyâhatnâme, c. VII, S. 48-49]. Evliya’nın tesbit ettiği bu muahhar rivâyette, Deli Mehmet, başını kesüp götüren kâfiri öldürdüktan sonra, diğer düşmanlara da -başsız olarak -hücüm eder ve onların maglûbiyetine sebep olur. Halk muhayye- lesinin,daha bir asır bile geçmeden,eski menkabeyi nasıl zenginleştirdigine bu da güzel bir misaldir. Menkabenin bu muahhar şekli ile, Genc Osman’ın üç gün başsız cenk etmesi arasındaki müşâbe- het bilhassa kayda şayandır .

[1] Bu eser hakkında yine bu sazşairleri sırasında neşrettigimiz “Gevheri,,ye bakınız : s. 8. Müellifin naklettiği vak’a şudur : “ Ezcümle Gâzî Divâne Hüseyin dirler bir merd-i çabüksüvâr ve dilâverlik ile namdâr ve gayet şecâat ile iştihar bulmuş idi. Hikmet-i hüda ile bir kâfir-i anid elin- den ol gâzî yere düşmeden kendünün başı yere düşdüğü birle filhal egilüp kendi başın eline alup ve üç ayak ileri yürüyüp şehit olduğu mekâne gelicek arkası üzerine düşüp nice zeman hareket-i lisan eyledüğün müşahede eyledik . Ol saidi şehit eyleyen pelid, bazuy-ı kuvvet ile sa’y ve dikkat eyledi ki ol şehidin mubarek başın alup götüre. mel’un-ı- mezbur her ne kadak zor eylediyse herkez elinden baş alup götürmege derman ve imkân edemeyüp hatta ma’reke-i ktâl savulduktan sonra gâziler ile gelüp ol şehid-i saidin başın alup cesed-i latifi ile defnetmege ikdam-ı- tam eyledik . Hergiz ann elinden baş alup da beden kaldırmak imkânı olmadı . ahırkâr ol mahalde defn- eyledik,, .

[2] Potanın, Altay türkleri arasındaki“Tarhan Bö,,— bu “bö”kam=şaman demektir—menka- besini şu yolda naklediyor : Tostogoş isminde büyük bir kam vardı. „Ecen Han” bütün büyük kamları toplayüp ateşe attı. Tostogoş ile Gazır Gam diri kaldı . Tostogoş’un kafasını kesdiler ve Han’a göturdüler . Lakin gövdesi de kafayı ta’kip ederek ta Mogolistana kadar geldi ve orada taş oldu [Oçerski Severo — Zapadnay Mongolii, C. IV, Materiale Etnografiçeskie, S.Peteresburg, 1883, s. 290].

[3] Potanın yine aynı eserinde diyor ki: “kesilen kafanın yuvarlanması mevzûu mâruftur . Kazan ciyarında Kara Duvan köyüne âit bir menkabe vardır : Şakiler üç veliye tesâdüf etmişler, bunlardan birinin kafasını kesmişler, veli de kafasını koltuguna alup Kara Duvan’a kadar gelmiş. Diğer bir rivâyet: üç İslam şeyhinden birinin başı Kazan’ın Ruslar tarafından iştilâsında kesilmiş, bu kesik baş ta Kara Duvan’a kadar gelmiş. Kırım’da “Aluşta” civarında“Kör Bekir,, köyünde bir veli kabri vardır; rivâyete göre Ruslar bunun kafasını kesmişler, o da kafasını alup bu köye kadar

kında hâlâ Erzurum halkı arasında böyle bir an'anenin mevcudiyeti, buna delildir [1].

"Genc Osman," rivâyetinde dikkati celbeden diğer mühim bir nokta da "Kır At," mes'alesidir. Kul Mustafa'nın koşmasında (kıt'a. 1), Çankırı rivâyetinde (kıt'a. 2), konya rivâyetinde (A. kıt'a. 1; B. kıt'a. 2), Mudurnu rivâyetinde (kıt'a. 1) "Kır At," mevcuttur. Karaman rivâyetinde ise bundan hiç bahsedilmeyerek, hatta Osman'ın hindiği atın "kötüden kötü," olduğu tasrih olunur (kıt'a. 4). Türklerin bütün kahramanlık hikâyelerinde "At," in ne kadar büyük ehemmiyeti olduğu, Orhon kitâbelerinden başlayarak son zamanlara kadar, mâlûmdur [2]. Bilhassa "Köroğlu," destanında, kahramanın Kır At'ı, "Köroğlu," kadar hatta ondan daha mühim bir mevki' işgal eder. Âdetâ kahramanın Tılsım'ıdır; o olmadığı zaman, Köroğlu'nun diğer insanlardan hiçbir farkı kalmaz [3]. XVIInci asırda "Köroğlu," rivâyeti Anadolu türkleri arasında pek mâruf olduğu cihetle, "Genc Osman," in "Kır At," ının, Köroğlu destanında ki "Kır At," in bir taklidi olduğu kuvvetle tahmin olunabilir.

gelmiş [s. 849]. Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Abdülkadir beyin şifâhen verdiği malûmata göre Tamyan-Katay Başkurtları yaylasında "Eveş," dağı hakkında şarki Başkurlarda bir rivâyet varmış : beylerden biri Eveş nâmındaki bir velinin başını kesdirmiş . Veli kellesini koltuguna alup bu dağın tepesine kadar çıkmış. Oradaki mezarı Başkurtlar arasında mühim bir ziyâret yeridir .

[1] Ahiren Erzurum havâlisinde halkiyat tetkikleri yapan Abdülkadir Beyin verdiği malûmata göre Erzurumdaki türbesi halk arasında mâruf bir ziyaretgâh olan Abdürrahman Gâzi [bu türbe hakkında bakınız: Cihannümâ, S. 323; Evliya Çelebi seyâhatnâmesi, C. 2, S. 218; Mehmet Nusrat' Tarihçe-i Erzurum, 1338, S. 88] hakkında bugün Erzurum halkı arasında yaşayan bir rivâyet vardır: Abdürrahman Gâzi daha Erzurum fethedilmeden evvel şehit olmuş, başı kesilmiş, lâkin kellesini kultuğuna alarak şehir fethedilinceye kadar orduyu ta'kip etmiş, nihâyet şehrin fetedildiğini görünce "Şivalar," dağının yamacında yere düşmüş ve oraya defnedilmiş .

Şehitlerin bu tarzda birçok kerâmetler gösterdikleri, islamlar arasında, daha ilk asırlardan başlayarak, mâlumdur. Bâki, muhtelif menba'lardan iltikâten yazdığı "Fâzâilülcihad," ında bu hususta birçok rivâyetler zikreder [husûsî kütüphanemizdeki yazma nusha, varak 198 ve müteakıp]. Bunlar arasında Battal Gâzi'den nakledilen bir fıkra, yukarıda zikrettiğimiz rivâyetlere pek benzer: Battal Gâzi bir arkadaşıyla giderken yolda ata binmiş dört kâfire rast gelirler; arkadaşı şehit olur. Battal onların üçünü öldürür. Dördüncüsüyle mücadele ettiği esnada kâfir onu maglup eder. Hancerini çıkarup başını keseceği sırada, şehit olan arkadaşı yerinden kalkar. Kılıcıyla kâfirin başını keser. Guyâ Battal Gâzi bu hikâyeyi Harun-al-Reşid'e nakletmiş [aynı eser, varak 203].

[2] Köprülüzade Mehmet Fuat, Türk Edebiyatının Menşei, Milli Tetebbu'ler Mecmuası , sayı 4, S. 76.

[3] Bu "Kır At," an'anasinin son zamanlara kadar devam ettiğini Tal'at beyin bir ifâdesinden anlıyoruz: Son zamanlarda yetişen Çankırı kabadayılarında Kabacaoğlu Hasan ağa,, hakkındaki halk türkülerinde onun Kır At'ında âdetâ esâtiri bir mahluk gibi methedilmiştir [Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i, s. 127].

VIII

Bagdat rivâyetinin tahlîli

“Genç Osman,,hikâyesinin Bagdat’taki şekli, diğer Anadolu rivâyetlerinden daha zengin olduğu gibi, onlardan farklıdır da. Bu rivâyet, Bagdat’ta,şehrin Dördüncü Murat tarafından zabtı hakkında teşekkül etmiş halk an’anesinin bir cüz’ünü teşkil ediyor:Bu an’anede Sultan Murat ve Abû Hazzâme topu mühim birer mevki’ işgal ettiği gibi, Bagdat’ın hâmisî “Abdülkadir-i Geylânî,, de burada mühim bir rol ifa etmektedir. Bagdat sünnileri arasında şîf Safevî tahakkümünden kurtulmalarının bir hâtırası olarak teşekkül eden bu rivâyette, sünnilerin büyük velîsi “Abdülkadir-i Geylânî,,nin böyle bir mevki’ alması pek tabiidir. Bu rivâyetin, doğrudan doğruya Bagdad’ın fethiyle alâkadar olması, ve ayrıca şehirdeki “Genc Osman türbesi,, ve “Abû Hazzâme topu,, gibi bu büyük hâdiseye alâkadar mevziî bakiyyelerin mevcudiyeti, son Bagdat fâtihi “Dördüncü Murad,, ın bilhassa sünnî halk arasında bir kahraman sîfatıyla asırlardanberi yaşamış olması, bu rivâyetin zenginliği ve canlılığı husûsunda başlıca âmillerdir,

Bagdat rivâyetini tahlil edecek olursak, onun başlıca şu parçalardan mürekkep olduğunu görürüz:

- I — Sultan Murad’ın Bagdat seferinin sebebi.
- II — Genc Osman.
- III — Sultan Murat’la Şâh Abbas’ın şatranç oyunu.
- IV — Abdülkadir-i Geylânî ve Abû Hazzâme topu.
- V — Kesikbaş ve yürüyen bayrak.

Hiç bir tarihî esasa istinat etmeyen birinci kısım, şüphesiz Bagdat’ta doğmuş bir rivâyettir: Pâdişahın Bagdad’ın Acemler eline geçtiğinden haberdar olmaması, İstanbul halkının bunu Pâdişaha duyurmamak için bagdahlıları İstanbul’a sokmamaları, tarihî hakikatlerle hiç tetâbuk etmez. Bagdad’ın istirdâdı yolunda Hafız Paşa ve Husrev Paşa orduları tarafından yapılan muvaffakiyetsiz teşebbüsler unultulduğu için, halkın hâtırasında yalnız Murad’ın son muvaffakiyetli seferi kalmıştır. Pâdişahın Bagdad’ın Acemler eline geçtiğini öğrenir öğrenmez hemen ordusunu toplayup hareket ettiği hakkındaki rivâyet, Bagdat sünnilerinin Dördüncü Murad’ın hâtırasını nasıl ta’ziz ettiklerini göstermektedir. Murad’ın şiddeti ve hunharlığı, onun hakkında beslenen bütün hurmete rağmen, unutulma-

miş olmalı ki, suâline cevap veremiyen kumandanları derhal katlettirmesi rivâyeti bu an'ane de bir yer bulmuştur.

Genc Osman hakkındaki kısım de "tarak batırmak,, mes'elesi, diğer Anadolu rivâyetleriyle tetâbuk ediyor. Yalnız, Pâdişahın emrine muhalif olarak bir sandık içinde babasıyla beraber gelmesi ve babasına akıl öğretmesi, bir kumandan oğlu olması, diğer rivâyetlerde yoktur.

Üçüncü kısım, yâni Sultan Murad'ın Şâh Abbas'la şatranç oynaması mes'elesi, yalnız Bagdat'a munhasır bir rivâyettir ki, diğer Anadolu rivâyetlerinde ona tesâdüf edilmez. Bunun da tarihî bir esasa istinat etmediği pek sarihdir: Esasen Bagdat'ın zabtinde İran tahtında "Şâh Abbas,, değil, "Şâh Safî,, bulunuyordu; ve o da, pek tabii olarak, Bagdat'ta değıldi [Halil Edhem, Düvel-i islâmiyye, Safevîler bahsine müracaat]. Bunun daha eski bir halk hikâyesinden alınmış olduğunu söyleyebiliriz. Bâzi tarihlerimizde aynı hikâyeye "Yavuz Sultan Selim,, ile "Şâh İsmail Safevî,, arasında cereyan etmiş olarak gösterilir ki, bunun da tarihî bir vakia değil, bir halk rivâyeti olduğu gayet tabiidir. Solakzade, "Bâzi tavârihte mastûr ve lisan-ı avamda mezkûrdur ki,, kaydiyle, bir halk rivâyeti şeklinde bunu anlatmaktadır [Solakzade tarihi, S 430-431]. "Dördüncü Murat-Şâh Abbas,, hikâyesinin bundan alındığını daha iyi anlatmak için, Solakzade'nin rivâyetini meâlen naklediyorum :

Yavuz Sultan Selim, Tırabzon valisi iken, bir derviş kıyafetine girerek Tebriz'e gitmiş. Şâh İsmail ile şatranç oynamış. İlk oyunda mahsus yenilmiş. Lâkin ikincisinde Şâhı mat etmiş. Şâh fena hiddetlenmiş; "Hiç şâh olanlar mat olurmu? Hükümdarlara karşı nasıl muamele etmek lâzımgeldiğini de bilmez misin?,, diyerek elinin sırtıyla Yavuz'a vurmuş. Ertesi gün de gönlünü kırdığı bu fakîr dervişe bir iltifat olmak üzere bin altın göndermiş. Yavuz, bir karanlık gecede, Saray kapısından ata bindiği esnada, parayı binek taşının altına koymuş; sonra, gizlice savuşup Tırabzon'a dönmüş. Şâh bu dervişini tekrar buldurmak istemiş, aratmış, bir türlü izini bulamamış. Şâh'ın adamlarından biri, bunun, câsusluk maksadiyle gelen Şehzade Selim olduğunu anlamış, fakat Şâha bir şey söylememiş. Derviş kaçtıktan sonra bu şüphesini Şâha anlatmış. Şâh, neye o zaman söylemediğini sormuş. Şehzadenin heybetinden korkduğu cevabını vermiş...Solakzade. bu hikâyenin akla uygun olmadığını söylemekle beraber, bunu te'yit için nakledilen diğer bir hikâyeyi de kaydediyor: Yavuz, Çaldıran harbini kazanıp Tebriz'e girdiği zaman, Sekbanbaşı Balyemez Osman Ağa'ya hitap ederek, binek taşı altındaki bin altını almasını emretmiş.

Kul Mustafa — 4

Osman Ağa parayı orada bulup almış. Bunu gören erkân-ı devlet şatranç hikâyesinin aslı olduğunu anlamışlar ... Solakzade, Çaldıran'dan sonra Pâdişahın Şâh İsmail'é yazdığı mektupta bu meseleyi îma ederek: "er ere sille vurunca böyle vurmak gerektir; Şatranç esnasındaki silleyi haklaştık," diye yazmış.

Bu hikâyenin, şahısları tebdil sûretiyle bir ıktibâsından ibâret olan Bagdat an'anesi yalnız bununla kalmıyor; Şâh Abbas'ın, müneccimler vasıtasıyla, kim olduğunu ve saklandığı yeri keşfedeceğini tahmin eden Sultan Murat, kuyudaki değirmen taşı üzerine oturarak başına kanla dolu bir liğen koymak sûretiyle de onları aldatıyor. Bunun da yine eski bir halk hikâyesinden ıktibas edilmiş olduğunu "Semerâtül'evrak," [1] daki bir fıkradan anlıyoruz. Bu eserde, nucûma âit mühim eserleri olan imam ve müneccim "Abû Muşşar al-Belhî," hakkında şöyle bir rivâyet görüyoruz [C. 1, S. 61-62]:

Abû Muşşar al-Belhî, bir hükümdarın hizmetinde bulunuyordu. Bir gün devlet ricâlinden biri mühim bir kabahat yaptı ve saklandı. Fakat, Abû Muşşar al-Belhî'nin saklandığı yeri keşfedeceğinden korkuyordu. Bunun için bir hîleye tevessül etti: Bir liğen içine kan döktü, ve kan içine de altından bir havan koyarak birkaç gün onun üzerinde oturdu. Filhakıka onu her tarafta aratup bulduramayan Pâdişah, bu vazîfeyi müneccime havâle etti. Abû Muşşar uzun müddet çalıştı; Nihâyet hayret içinde kaldığını gösteren bir vaz'iyet alarak sustu. Sultan hayretinin sebebini sorunca dedi ki :

- Bu adam altın bir dağ üzerinde oturuyor, dağ da kan denizi içindedir. Halbuki yer yüzünde böyle bir mahal yoktur.

Hükümdar tekrar çalışup aramasını emretti. Fakat bütün hesaplar dâimâ aynı neticeyi veriyordu. Müneccimden de ümidini kesen Pâdişah, bu adam meydana çıkacak olursa kendisine hiç bir fenalık yapmayacağını her tarafta ilan ettirdi. Nihâyet adamcağız gizlendiği yerden çıkarak Pâdişahın huzûruna geldi. Ve müneccimi aldatmak için yaptığı hileyi de anlattı. Pâdişah, onun tedbîrini beğendiği gibi, müneccimin mehâretini de bir defa daha tecrübe etmiş oldu [2].

[1] (768-837 H.) senelerinde yaşayan meşhur edip ve âlim İsmail bin Hâşim el-Muhammedî'nin meşhur eseri "Şerhü'l-İstisra" adlı bu eseri, 1320 de مستطرف هاشمىه olarak Mısır'da matbaasında basılmıştır. "كشف الظنون," da da, bu eserin, meclislerde söze karışabilmek için bilinmesi lâzım olan mühim ve nâdir fıkraları ihtivâ ettiği zikredilir. Kısa bir tercemei hâli دائرة المعارف de mevcuttur.

[2] (272 H.) de Vâsıt'da vefat eden bu meşhur müneccim ve eserleri hakkında كتاب الفهرست

Bu hikâye ile Bagdat rivâyeti arasındaki müşâbehet, izâha lüzum göstermeyecek kadar açıktır. Anlaşıyor ki Bagdat rivâyetinin “Dördüncü Murat-Şâh Abbas,, kısmi, doğrudan doğruya Solakzade’den naklettiğimiz türk hikâyesiyle bu arab hikâyesinin birleştirilmesinden meydana gelmiştir.

“Abdülkadir-i Geylânî,,nin “Genc Osman,,’ın rûyasına girerek Bagdad’ın fethi için yol göstermesi ve “Abû Hazzâme,,’ın topunun dökülmesi, rivâyetin en mühim kısmını teşkil eder. Çünkü, Bagdad’ın fethi, ancak bu sâyede kabil olmuştur. Bunda tarihî bir esas olmadığını söylemeye bile hâcet yoktur. Bagdat sünnileri arasında teşekkül eden bu an’ane-nin, Bagdat fethini, şehrin hâmîsi olan ve sünniler tarafından türbesi en mukaddes bir ziyaretgâh gibi telakki edilen “Abdülkadir-i Geylânî,,’nin ma’nevî yardımına isnat etmesi gayet tabiidir. Şeyhin Genc Osman’ın rûyasına girmek sûretiyle bu fethe sebebiyyet vermesi de, islam evliya menkabelerinde dâimâ tesâdüf edilen bir mevzûdudur. Burada, Şeyh Abdülkadir’e âit mahallî menkabelerin bir izini de, onun, türbesi üzerinde “beyaz toğan kuşu,, şeklinde görünmesinde müşâhede etmekdeyiz [1]. Şeyhin, doğrudan doğruya Sultan Murad’ın değil Genc Osman’ın rûyasına girmesi, bu rivâyette Genc Osman’ın Dördüncü Murattan daha mühim bir mevki’ sâhibi olduğunu da anlatmaktadır. “Abû Hazzâme,,’ın topunun Bagdat halkı tarafından mukaddes addedilmesi ve

Flügel basması, S. 277] de uzunca mâlûmat vardır. Ayrıca القفطى nin «كتاب اخبار العلماء باخبار الحكماء» sında [Mısır basması, 1326, S. 106-108], ابن خلکان da [C. I, S. 157-158], da da izâhat mevcuttur. Yukarıda ممرات الاوراق dan naklen yazdığımız hikâye ابن خلکان da mastür olduğu gibi, دائرة المعارف de dahi münderictir. Bu son eserde, yukarda zikredilen hükümdarın موقوف بن متوكل العباسى yahut, bu müneccim “bir zamanlar İran’da dahi bulunduğu için başka bir hükümdar olması ihtimalleri ileri sürülmüştür. Bütün bu mâlûmat, her halde epey eski bir zamanda tesbit olunmuş bir halk hikâyesi karşısında bulunduğumuzu anlamağa kâfidir.

[1] Abdülkadir-i Geylânî’ nin o zamandan itibaren باز اشهب lakabını aldığı bagdadlılar arasında meşhur isede, bu şöretin daha eski olduğunu mekale sahibi bildiriyor; ve الجامع الانوارى مناقب الاخيار النبدى nin nin الجامع الانوارى مناقب الاخيار النبدى nam eserinden naklen, halkın gözü önünde istediği zaman uçduğu ve istediği zaman yürüdüğü için bu lakabı almış olduğunu söyleyerek diyor ki: “yine هجعة de zikrolduğuna göre Şeyh hakkında باز اشهب lakabını ilk haber viren zâtn عقيل المنبجى olduğu mervidir. Bu şeyhe Bagdat’ta Abdülkadir adlı yabancı bir gencin şöret kazandığı haber verildiği zaman şeyh dedi ki: onun gökdeki şöreti yerdekinden daha fazladır : Melekût’da باز اشهب diye tesmiye edilen yigit budur; zamanının Kutb’u olur”.

Filhakika, evliya menkabelerinden bâhis birtakım eserlerde Abdülkadir’in bu unvânı zikredilir [كتاب: ولادة الجواهر, S. 455]. Esâsen onun hakkında rivâyet edilen bu gibi menkabeler pek çoktur; هجعة الامرار da bunlara mezbûlen tesâdüf olunur. İslam sofilerindeki bu „kuş şekline girmek mes’ elesi hakkında bakınız: [Köprülüzade M. Fuad, Influence du Cchamanisme Turco-Mongol sur les ordre mystique Musulmans, Istanbul, 1929, S. 9]. Abdülkadir ve kurduğu tarikat hakkında D. S. Margoliouth’un “Encyclopédie de l’Islam,, daki mekalelerine bakınız: C. I, S. 42—C. II, S. 647.

ona âit bir takım itikatların teşekkülü de, “Abdülkadir-i Geylânî,” nin kudsiyetiyle alâkadardır [1].

Bagdat rivâyetinin beşinci kısmını teşkil eden “Kesikbaş,” ve “yürüyen bayrak,” mevzu’ları da dikkate şayandır. Yalnız, Anadolu rivâyetleri “kesikbaş,” kerâmetini Genc Osman’a isnat ettikleri halde, burada bu kerâmet diğer bir kumandana isnat edilmekte, ve Genc Osman’a ise elleri kesik olduğu halde evvelce elinde olan bayrağın yine önünde yürümesi kerâmeti atfolunmaktadır. Bagdat’ta Genc Osman türbesinden başka bir de “Abû seyfeyn,” mahallesinin mevcudiyeti, kesikbaş kerâmetinin başka bir kumandana atfına sebebiyyet vermiştir. Hâriçten biri tarafından görülür görülmez gerek kesikbaşın gerek yürüyen bayrağın derhal yere düşmesi de, sâir bu cins halk rivâyetleriyle temâmen tetâbuk etmektedir.

IX

Netice : Halk rivâyetlerinin ferdî menşei

Bütün bu tahlil ve mukayeselerden sonra, Genç Osman hikâyesinin menşei ve teşekkülü hakkındaki son mutâlaalarımızı yürütebiliriz:

[1] Abû Hazzâme topu hakkında bir takım halk an’aneleri mevcuttur. Topun üzerinde çukurumsu bir yer hakkında şöyle bir rivâyet vardır: Harp gününde bu top durmuş, yürümemiş. Sultan Murat bundan hiddetlenmiş, yumruğıyle topa vurmuş; bu darbeden o çukur hâsıl olmuş. Topun ağzındaki delik hakkındaki rivâyet de şudur: Burası topun burnu imiş ve burada bir halka varmış. Topun yürümediğini gören Murat, topu çekince halka kırılmış. Topun arkasındaki dokuz balık şekli hakkında da bir rivâyet vardır: Murat topun burnunu koparıktan sonra, top hiddetlenmiş, kendini Dicle’ye atmış. Bunu gören Pâdişah müteessir olmuş, onu Dicle’den çıkararak gönlünü almak istemiş. Bu balıklar o zaman topun üzerine yapışmış. Bundan sonra Sultan Murat topun geçeceği yerlere ince darı dökermiş, top da onlar üzerinden yavaş yavaş kayarmış. Mühimmat bittiği zaman, top, yerdeki taşları toprakları yutar ve onları düşmana atarmış. Bunların düşman üzerindeki te’siri hakikî barut ve gülleden daha fazla imiş. Bagdad’ın fethine kadar top bu fa’âliyyette devam etmiş. Bütün bu rivâyetler, halk muhayyemesinin Sultan Murad’ı çok kuvvetli bir pehlivan gibi telakki ettiğini gösteriyor ki, tarihi hakikate de uygundur. “Naimâ,, onun bu husustaki bâzi hikâyelerini anlattığı gibi [Naimâ, C. 3, S. 454], “Evlîya Çelebi,, de de bu hususta mufassal mâlûmat vardır [C. I, S. 253 - 256].

Bagdat halkının bu topu nasıl mukaddes addettiklerini, me’hazimiz olan mekale sâhibi şu satırlarla anlatıyor: Bagdatlılar bu topun âdetâ bir velî olduğu itikadındadırlar. Onu ziyâret ve onunla teberrük ederler; topun kulplarında onu ihâta eden zincir üzerinde bağlanmış bez parçaları, bu itikadın eseridir. Bir çokları bu topa adak adarlar. Cuma akşamı mum yakarlar. Ziyaretcilerin ekserisi kadınlar ve sünnilerdir. Çocuğu olmayan ve yahut yaşamayan kadınlar gelüp karınlarını ona sürerler. Yedi günlük iken çocuklarını getirirler; Topun ağzına üç defa sokup çıkarırlar. Sonra maksatları hâsıl olunca, topa olan nezirlerini edâ ederler. Gözleri çapaklanan kadınlar da başlarını üç defa topun ağzına sokup çıkarırlar; ve topu yahut zincirini yıkayarak o suyu da alup gözlerine sürerler.

Bu rivâyetin tarihî esasını, ve “ Kul Mustafa „ nın Genc Osman hakkındaki manzûmesini yukarda gösterdik. Tarihî hakikatle en ziyâde tetâbuk eden, pep tabii olarak, o zamanın mahsûlü olan bu manzûmedir . “ Çankırı , Karaman , Konya , Mudurnu „ rivâyetlerinin aynı menşe'den yâni o manzûmeden çıktığı da kat'iyetle anlaşılıyor. Konya'daki hikâye de , şüphesiz, bu manzûmenin tefsirinden doğmuştur ki, Genç Osman türküsünün mâlûm olduğu diğer sâhalarda yâni “Karaman , Çankırı , Mudurnu „ sâhalarında da buna mümasil hikâyelerin doğmuş olması pek muhtemeldir .

Genc Osman rivâyetleri arasında, izâhı en müşkil olanlar, Adana türkmenleriyle Bagdat'taki rivâyetlerdir. Türkmenler arasında Genc Osman rivâyeti devam etmekle beraber “ Kul Kustafa „ nın şi'ri unutulmuş ve onun yerine “ Dadaloğlu „ nun manzûmeleri hikâyeyi süslemiştir . Mâmâfi, bu sâhadaki rivâyetin de iptida “ Kul Mustafa „ nın şi'rini tefsir ve îzahtan doğmuş olması pek muhtemeldir; yalnız, Kul Mustafa manzûmesinin unutulması, rivâyetin halk arasında daha serbest bir şekilde inkişâfını mücip olmuş ve “Dadaloğlu „ gibi şairler onu yeni şiirlerle zenginleşdirmişlerdir. Türkmen hikâyesiyle diğer Anadolu rivâyetleri arasındaki farkların başlıca sebebi budur. Her halde bütün bu Anadolu rivâyetlerinin “ Kul Mustafa „ nın şi'rinden doğmuş olduğunu söyleyebiliriz .

Bagdat rivâyetine gelince, Genc Osman türbesi ve Abû Hazzâme topu gibi mahallî bakıyyelerin de mevcûdiyetinden dolayı, bu rivâyetin diğer rivâyetlerden daha zengin olması pek tabiidir . Mâmâfi, diğer Anadolu rivâyetleri gibi menşeyi Kul Mustafa'nın şi'rinden almadığı muhakkak olan bu Bagdat rivâyetiyle diğer Anadolu rivâyetleri arasında bâzı müşabehetler vardır: Konya hikâyesindeki “Tarak „ mes'elesi, biraz farklı olmakla beraber, Bagdat rivâyetinde de mevcuttur. Türkmen rivâyetinde Bagdat fethinin ancak Genc Osman'ın orduya alınması sâyesinde kabil olduğu hakkındaki husûsiyeti de, Bagdat rivâyetinde, Şeyh Abdülkadir'in, Sultan Murad'ın değil fakat Genc Osman'ın rûyasına girmesi sâyesinde kabil olduğu hakkındaki husûsiyetle alâkadar gibi görünüyor. Kesikbaş an'anesi, diğer bir kumandana isnat edilmiş olmakla beraber, Bagdat rivâyetinde de mevcuttur.

Sonra, Bagdat rivâyeti de bütün Anadolu rivâyetleri gibi Genc Osman'ı Dördüncü Murad'ın Bagdad fetihinde şehit düşen bir kahraman olarak tanıyor. Şu halde, Kul Mustafa'nın manzûmesinden doğmadığı tabii olan Bagdat rivâyetiyle, menşe'lerini o manzûmeden alan Anadolu rivâyetleri arasındaki benzeyişin sebebi nedir?

Bunu, ancak şu sûretle îzah edebiliriz: Bagdat fethinden sonra, ordu

arasında Genc Osman hakkında bir menkabe teşekkül etmişti; Bu menkabe, Bagdat rivâyetinin esasını teşkil ettiği gibi, Kul Mustafa'nın manzûmesine de bir menba' olmuştur .

Bagdat rivâyeti, sonradan, Bagdad'ın fethine âit sair halk an'aneleriyle birleşerek, yukarda izah ettiğimiz şekli aldığı gibi, Kul Mustafa'nın manzûmesinden de sair Anadolu rivâyetleri doğmuştur .

Bu gün elimizde mevcut malzemeye göre bu mes'elenin îzahı husûsunda varabildiğimiz netice işte bundan ibârettir . Anadolu'da mevcut bu gibi halk rivâyetlerinin menşe'lerini tetkik etmek isteyenler için bu neticenin büyük bir ehemmiyeti olduğunu söyleyebilirim : Çünkü, bu tedkikimiz şunu kat'îyyetle göstermiştir ki, Anadolu'nun muhtelif sâhalarındaki Genc Osman rivâyeti ve Genc Osman türküleri, *ma'şerî* değil, doğrudan doğruya *ferdî* bir mahsuldür .

Şiirler

Sana birim kâğıda kâğıdı kendim yazmışım
Çünkü kâğıdı yazmışım kendim yazmışım

Bana kâğıda kâğıdı kendim yazmışım
Çünkü kâğıdı yazmışım kendim yazmışım

KUL MUSTAFA'NIN ŞİİRLERİ

Değil bir parça bir dünya
Yüce olanın imzası yazmışım kendim yazmışım

Sansız kâğıtların müddetini bulmuş
Çünkü kâğıdı yazmışım kendim yazmışım

İki kâğıdı bir kâğıda yazmışım
Çünkü kâğıdı yazmışım kendim yazmışım

Her yerimizde sana bir dünya
Mustafa desletin yazmışım kendim yazmışım

Başta ben bir güzel gördüm
Çünkü kâğıdı yazmışım kendim yazmışım

Mâni yârına bir kâğıda
Çünkü kâğıdı yazmışım kendim yazmışım

Beni kâğıda yazmışım
Çünkü kâğıdı yazmışım kendim yazmışım

... in der ...

... die ...

... die ...

KUL MUSTAFANIN ŞİRKLERİ

Şiirler

1/

Sana dirim benim lebleri kandim   Nazar eyle gâhî bu ben gedâya
Gönül kâbesini yıkma efendim   Hüdâ râzı olmaz bu kem ezây

Bunca ezâlara degildim kail   Tâkat mi getirir ben akli zâil
Efendim hüsnüne olmuşum mâil   Gûseyle yürekten çıkan sedâya

Mustafa'm der gidebilsem ilinden   Elveda' eylerim gonca gülünden
Kıyâmet kopunca senin elinden   Şikâyet eylerim bir bir hudâya

2

Dedi bir pîr bana pişman olursun   Sır açma hudâdan gayrı bir ferde
Vücûdün mısırına sultan olursun   Sabredersen Yûsuf misâli derde

Sanma isteyenler murâdın bulmaz   Kimsenin ettiği yanına kalmaz
Zâlimin zulmüne hak kail olmaz   Yâ mazlûmun âhı kalur mu yerde

İste murâdını bârî hudâdan   Tevekkülde olup geçme rızâdan
Yakar arşı kürsi geçüp semâdan   Hiç âh-ı garîbe olur mu perde

Hiç yar olmaz sana bu dehr-i denî   Tevekküle bendet can ile teni
Murâda irgörür gam çekme seni   Mustafa devletin varise serde

3

Bugün ben bir güzel gördüm   Yesiller giymiş ag üzre
Bir bakışta aklım aldı   Dururken ben ayag üzre

Mâh yüzüne mi bakılır   Bakanlar yanup yakılır
Her söyledikçe dökülür   Leblerin balı yag üzre

Beni mesteden câmıdır   Zülfü gönüller dâmıdır
Her biri bir harâmıdır   Kirpikleri kapag üzre

Cemâli hüsn-i âlîşan
Siyah kâküller perîşan

Oı Yûsuf'tan verir nişan
Dökülmüş al yanag üzre

Der Mustafa geldi ise
Ferhat dağı deldi ise

Hak inâyet kıldı ise
Koyam ben dağı dag üzre

4

Seher ben bir âdil hana kul oldum
Cemâlini gördüm salevat verdim

Çıkmış sultan olmuş ilin üstüne
Divânına durdum yolun üstüne

Aslı melek amma hûridir kendi
Mehtâbı saklamış göğsünün bendi

Ab-ı zülâl derler lebinin kandi
Dili kaymak çalar balın üstüne

Aslı melek amma beyazdır kardan
Lebleri mercandır dişleri dürden

Yüzü şems-ü kamer seçilmez nurdan
İnciler oturmuş la'lin üstüne

Bilmem sarhoş mudur uykudan kalkmış
Ak gerdan üstüne zülfünü dökmüş

Gözlerine siyah sürmeler çekmiş
Koyuvermiş ince belin üstüne

Var mıdır bir kulun Mustafa kadar
Senin aşkın beni de abdâl ider

Ver hüsnün zekâtın borcunu gider
Giydirir hırkayı şalın üstüne

5

Gele dilber gel allâhı seversen
Ne acâyip olur şu halk-ı âlem

Gel ağlatma beni iller içinde
söyleşirler bizi diller içinde

Bunca zaman hasretinden gülmedim
Çok yerleri gezdim amma görmedim

Böyle zâlim olacağın bilmedim
Bencileyin gedâ kullar içinde [1]

Bedir olur doğar artık dolunmaz
Umarım ki şunda aslâ bulunmaz

Akar çeşmim yaşı bir dem silinmez
Sencileyin gonca güller içinde

Mustafa söyler sözünü sazile
Kırmızılar giy de salın nazile

Süregör devrânı şevk-ü şazile
Ko ben görüneyim çullar içinde

[1] Bendeki bir mecmuada yalnız şu iki kıt'a biraz farklı olarak mevcuttur :

Ağam lufteyle mevlâyı seversen
Halk-ı âlem cümle bizi söyleşür

Gel ağlatma beni iller içinde
Dasitan eyledik diller içinde

Ben seni seveli hergiz gülmedim
Çok gülistan gezdim amma görmedim

Akıdup çeşmimin yçşın silmedim
Sencileyin gonca güller içinde

6

Şunda bir dilbere gönül düşürdüm Gelene geçene ulu yol oldum	Beyler divâne-yüm delü-yüm şimdi Rakibler geçecek yoluyum şimdi
Kırmızı gülümü aldirdim hâre Buluşup hâlim arzedemem yâre	Kelp rakipdir kande girsün her yere Olurun olmazın kuluyum şimdi
Yar dolusun içdim gayrın içmedim İnce belli yar severdim koçmadım	Serimden geçtim de yardan geçmedim Şöyle bir delü divâne-yüm şimdi
Kul Mustafa sever şehbaz yiğidi Bu derdi çekmeden ölmek yeğ idi	Gariblere kimdir veren öğüdü Şöyle bir dermansız ölü-yüm şimdi

7

Eğer sorarsan hâlimden Aldayup gönlüm alaldan	Bir cansız ölü-yüm şimdi Divâne delü-yüm şimdi
Geceler girür duşuma Buyruk değilim başıma	Yaşım erişmez yaşıma Bir beyin kuluyum şimdi
Ben çektiğim kimler çeker Bulanık bulanık akar	Gözlerim kanlı yaş döker Dağların seliyim şimdi
Ben yâre nittim neyledim Yüzümü türap eyledim	Aşkın deryâsın boyladım Geçenin yoluyum şimdi
Kul Mustafa eydür coştum Çok şükür yâre buluştum	Aşkın deryâsına düştüm Âleme uluyum şimdi

8

Her kim gerçek aşka cevrederse Gayrılarla zevk-ü sefa ederse	İşin gücün ah-ü zâr et ilâhi Cihânı başına dar et ilâhi
Dâim şaşırda yırını virdini Dilerim ki mekânını yurdunu	Artur eksiltme derunî derdini Viran edüp târmâr et ilâhi
Kendin bilmez nâdan alsun çevrestün Kurtulmasun dertten derde uğrasun	Hem ciğerin pâre pâre doğrasun Kavgayı başında var et ilâhi

Der Mustafa yar kadrini bilürse   Çekersin cefâsın her ne olursa
Doğruluben bendesine gelürse   Şu cihanda berhüdar et ilâhi

9

Ay şâhin bakışlı sevgili yârim   Senin derdin beni abdâl eyledi
Görmeyince artar âhile zârım   Senin derdin beni abdâl eyledi

Ölürüm ben kaçan seni bulamam   Yüzünü görmesem karar kılamam
Karagözlü yârim sensiz olamam   Senin derdin beni abdâl eyledi

Elim varamaz oldu yavrum işe   Yazılan gelir imiş garip başa
Girer oldun ah gecelerce duşa   Senin derdin beni abdâl eyledi

Bir dem olur kaynayuben taşarım   Bus bulanık sular gibi çoşarım
Yüzünü görünce yavrum şaşarım   Senin derdin beni abdâl eyledi

Mustafa der her dem vasfın yazarım   Hayran olurum görünce güzelim
Vâlih-ü divânen oldum gezerim   Senin derdin beni abdâl eyledi

10

Âlemde selâmet bulurdu tenim   Ol yâre selâmım vâsıl olsaydı
Mürde canım hayat bulurdu benim   Yanında murâdım hâsıl olsaydı

Kaçan aşk kitabın ele alurdum   Ben de böyle olacağın bilürdüm
Korkmasaydım çoktan fâriğ olurdum   Beden cansız olmak kabil olsaydı

Benim söylediğim hûri nesline   Kâfire söylesem gelürdi dîne
Ol yavru körpenin bilmezliğine   Yüreğim yanmazdı câhil olsaydı

Mustafa der islam dînidir dînim   Sakın gaflet ile geçirme ömrüm
Elem çekme zinhar sevdiğim benim   Kadrimi bilürdü âkil olsaydı

11

Aklım aldın şâhim elâ göz ile   Halil beni mecnun eyleyen Halil
Bin türlü şive ile bin naz ile   Halil beni mecnun eyleyen Halil

Alevledin gönülcüğüm apardın   Hışmeyledin yüreciğim kopardın
Hatırcığım yapsan kâbe yapardın   Halil beni mecnun eyleyen Halil

Âşık öldürsen iki elin kanda Yoluna feda olsun ser ile can da
Zülfünün teline bendoldum ben de Halil beni mecnun eyleyen Halil

Mustafa der geceleri yatmazam Bülbülüm gülistanında ötmezem
Ben gayrı güzele bühtan etmezem Halil beni mecnun eyleyen Halil

12

Kıyâmet haşrede beklerim seni Göçmeden gönlümün kervânı tez gel
Âhû tek çöllerde ağlatma beni Bu garip gönlümün mihmânı tez gel

Uçtu gönül kuşu havb eyledi Bülbül mekânında yuva eyledi
Ayrılık dellalı nidâ eyledi Bu garip gönlümün mihmânı tez gel

Bülbülün mekânı çalı buçağı Dilberin mekânı âşık kucağı
Ölürsem körelür babam ocağı Bu garip gönlümün mihmânı tez gel

Mustafa'm çağırır kalmadı tâkat Beni mecnun etti gözleri âfet
Melek nesli misin ey servi- kamet Bu garip gönlümün mihmânı tez gel

13

Gönül bir belâdır [1] sana düşerse Beni ferdâlara salma sevdiğim
Mah yüzünü görüp aklım şaşarsa Bana delü deyü gülme sevdiğim

Gözümün önünde eyleme sefâ Vücüdüm zaiftir çekemem cefâ
Gel eyle sevdiğim va'dine vefâ Rakipleri memnun kılma sevdiğim[2]

Mâilim bakmağa yârin yüzüne Yüzüm sürdüm ayağının tozuna
Medet uyma adûların sözüne Benim bed duâmı alma sevdiğim

Severler güzeli ezel âr değil Derûnumda olan sanma nâr değil
Âşıkım başımda aklım yâr değil Anınçün kusûra kalma sevdiğim

Der Mustafa eşin gelmez cihâna Seni seyreylesün düşen gümâna [3]
Kadd-ü kametine yoktur behâne Güzelliğe [4] mağrur olma sevdiğim

[1] Mübtelâdır . N

[2] Beni ferdâlara salma sevdiğim . N

[3] Mahublar içinde gezin şâhâne . N

[4] Hubluğuna . N

14

Hey ağalar evvelbahar vaktinde Düşmana beraber meydan tozunda	Kaynayuben coşar gönlü yiğidin Geldikte hüneri bellü yiğidin
Dâima dilinde hakkı zikreder Gâzîlik şehitlik isteyü gider	Dîn-i islam uğrunda gazâlar eder Hüneri yürekte olan yiğidin
Yiğit olan leke alınma sürmez Koyulur kâfire hûdan aldırılmaz	Yüzbin iylik etsen nâmerde bilmez Yüreği demirden pektir yiğidin
Konur arap ata bindiği zaman Allah Allah deyü kâfire heman	Kalmaz yüreğinde yiğidin duman Haykırup süngüşün görün yiğidin
Yiğit yüreğinde saklar sırrımı Kul Mustafa eydür gören kaydını	Arzulayup gider garip ilini Yaradan mevlâdır garip yiğidin

15

Canım sen güzel olmağa Âşkımlık gönlün almağa	Sana bir ben gerek bir ben Sana bir ben gerek bir ben
Ben hocamdan okurum da Al yanağın çukurunda	Bülbül gibi şakırım da Sana bir ben gerek bir ben
Sabahın seher vaktinde Beyaz gerdanın altında	Beyler oturur tahtında Sana bir ben gerek bir ben
Sakın hey efendim sakın Gözün kuyruğuna yakın	Al yanağa güller takın Sana bir ben gerek bir ben
Mustafa'm der çâresi ne İki kâşin âresine	Merhem eyle yâresine Sana bir ben gerek bir ben

16

Gönül geçmez senden hey kerem kâmi Hakkın emri ile Azrâil câni	Ölünce sevmişim bilmiş olasin Alınca sevmişim bilmiş olasin
Merhamet kapusuna tuttum yüzümü Musallâda benim halk namazımı	Hak için söylerim ben her sözümü Kılınca sevmişim bilmiş olasin

Dervişler açarlar hep yeşil bayrak Yere düşmeyince olur mu yaprak
Elâ göz üstüne bu kara toprak Dolunca sevmişim bilmiş olasin

Der Mustafa'm seyreyledim cihâm Kişi sevdiğine verir ol cânı
Rûz-i kıyâmette hakkın divânı Olunca sevmişim bilmiş olasin

17

Aklım aldın şâhım elâ göz ile
Bin türlü şive ile bin naz ile

Güzel beni mecnun eyleyen sensin
Güzel beni mecnun eyleyen sensin

Âşık öldürsen iki elin kanda
Zülfün teline bende oldum ben de

Fedâdır yoluna ser ile can da
Güzel beni mecnun eyleyen sensin

Âl eyledin gönülcüğüm apardın
Hatırçığım yapsan kâbe yapardın

Âheyleyüp yüreciğim kopardın
Güzel beni mecnun eyleyen sensin

Mustafa der gece yatak yatmazam
Ben gayrı gözele bühtan etmezem

Bülbülünem yat gülşende ötmezem
Güzel beni mecnun eyleyen sensin[1]

18

Beni mecnun edüp çöllere saldın
Yazıklar sevdiğim yadların oldun

Bencileyin mecnun olasin bir gün
Ettiğin yolunda bulasin bir gün

Hasret ile solsun ömrünün bağı
Ah ettikçe erisin yüreğin yağı

Mihnet ile geçsün hubluğun çağı
Ayrılık derdini bilesin bir gün

Bendene cevredüp unuttun hakkı
Güzellik Yûsuf'a kalmadı bâki

Ecel bize ihsan ola mı bâki
Hubluğun tahtından inedin bir gün

Cefâ kılmak hercâyiler kârıdır
Âşıkların âhı gazap nârıdır

Bülbülü ağladan gülün hârıdır
Yıldırım çalmışa dönesin bir gün

Mustafa'yı saldın ise firkate
Çünkü saldın beni nâr-ı hasrete

Yazık budur dönmiyesin izzete
Pervâneler gibi yanasın bir gün

19

Göge bulut gelse gür gür esiyor
Dün-ü- gün bizi tahttan kesiyor

Aman allah âhır şer midir nedir
Aman allah âhır şer midir nedir

[1] 11 numaralı manzûme ile mukayese
arasında fark yok gibidir.

ediniz. Değişen yalnız dördüncü mısra'dır. Kit'alar

Kavim hısımlar beni aramaz oldu   Avcılar şâhini beklemez oldu
 Oğul atasını dinlemez oldu   Aman allah âhır şer midir nedir

Bezirgânlar yükün ıssıza çözer   Mollalar kalemin direğe yazar
 Hanımlar da çarşu be çarşu gezer   Aman allah âhır şer midir nedir

Bahçivan gül diye diken deriyor   Vâzlar sözlerin hilaf söylüyor
 Kızlar anasına cevap veriyor   Aman allah âhır şer midir nedir

Yaradan allah bize vermiş bu derdi   Ne ucu geliyor bunun ne ardı
 Çiftçiler de tohumun yemeğe durdu   Aman allah âhır şer midir nedir

Kul Mustafa'm der ki zulümat yağdı   Bakkallar terazinin dibini eğdi
 Çoban dağda ilin koyunun sağdı   Aman allah âhır şer midir nedir

20

Ya cennet kapusu nice açılır   Nedir kilidinin dili haber vir
 Baldan tatlı süttten beyaz içilür   Kardan soğuk olan seli haber vir

Her kişi üstüne kadirdir yârı   İbrahime gülzar eylemiş nârı
 Eyyüp nebînin kurudu hep vâri   Nice yapar arı balı haber vir

Bülbül ana âşık olmuş öterdi   Kokusu misk gibi canda tüterdi
 Dünyaya hazret gelmeden biterdi   Nicedir nedendir anı haber vir

Yoktur bu dünyânın ucu bucağı   Yanımız çevrilmiş dağlar kuşağı
 Sarı ökülden balıklar aşağı   Neyin üstünde direği haber vir

Kul Mustafa'm eydür hudâ hem budur   İnanmayanın da mekânı nârdır
 Cümlesi anlardan sende de vardır   Kaç sûrede yoktur dali haber vir

21

Âciz kaldım delü gönül elinden   Gurbete düşenin hâli böyle olur
 Lokman hekim derde derman bulmamış   Dalgalanan aşkın seli böyle olur

Her kişi sevgili sevdiğin bulur   Benim derdim senden gayrı kim bilür
 Ağla hey gözlerim elden ne gelür   Cefakâr yavrunun kulu böyle olur

Türap gibi bâd önünde tozarım   Bahrileyin ummanlarda yüzerim
 Anın için ah edüp de gezerim   Bülbül uçan dalın gülü böyle olur

Kul Mustafa'm eydür okunur hecem Belürsüz oldu gündüzüm hem gecem
Şimdi dağlar olsun benim eğlencem Aklı perâkende delü böyle olur[1]

22

Yine geldi evvelbahar günleri Yüce dağlar yol olduğu zamandır
Yalvaruben hakka niyaz ettiğim Bülbül güle kul olduğu zamandır

Hep ağaçlar uçmak donun giyerler Âşıklar da bübüllere uyarlar
Suda kalmış şimdi taşlar kayarlar Hep ırmaklar sel olduğu zamandır

Baharda açılır kırmızı güller Şevka gelüp fegan eder bübüller
Bölük bölük seyre çıkar güzeller Âşıkların delü olduğu zamandır

Yine gürler bu yerlerin çığları Acep mevlam güldürür mü ağları
Yeşil yaprak güller açar dağları Ulu yollar bel olduğu zamandır

Kul Mustafa gözden saçar jâleler Arar bulamaz derdine çâreler
Açılmıştır gonca gonca lâleler Yer yüzünün al olduğu zamandır

23

Akılın başına dir divâne gönül Aç gözünü rakip yâre dolaşur
Verme dil her gül-i handâna gönül Hazer kıl dâmenin hâre dolaşur

Şimdi hûblar âşık kıymetin bilmez Merhamet eyleyüp iltifat kılmaz
Öz atası olsan yanına gelmez Ancak elindeki vâre dolaşur

Bir nigâh-ı şefkat eyle ben kula Hatır-ı mahzûnum şâdolup güle
Kemend-i zülfüne bendolsan nola Mansur olan elbet dâre dolaşur

Gelür sanma ey dil hublardan vefâ Âşıklar cihanda süremez sefâ
Şem'i ruhsârını görüp Mustafa Pervâneveş dâim nâre dolaşur

24

Sabâ selâm eyle gül yüzlü yâre O mübârek hatircığı hoş mudur
Ben bendesi ayrı olalı gözden Kadrin bilmezlerle hâli hoş mudur

Cânan bizim kıymetimiz bilmedi Bu çeşmimden akan yaşı silmedi
Çok zamandır bir selâmı gelmedi Bilmem o zâlimin bağı taş mıdır

[1] Bu manzûmedeki "böyle olur,, redifi "böylölür,, şeklinde okunacaktır .

Mustafa'm da yollarını gözetir
Olur olmaz sitelerin bizedir

Rakip açmış zülflerin düzetir
Adûlarla bâde içmek iş midir

25

Çek Arabiştana gönül otağın
Seyretmek istersen erler yatağın

Gönül eğleyecek Şam'dır Halep'tir
Gönül eğleyecek Şam'dır Halep'tir

Bir yiğit garip düşse ol yerde
Âl-i Osman'ın hükmettiği yerde

Biner küheylana açılır perde
Gönül eğleyecek Sam'dır Halep'tir

Bülbül gül için ah ile zâr çeker
Cennet değil mi yedi ırmak akar

Fırak âşıkların bağrını yakar
Gönül eğleyecek Şam'dır Halep'tir

Mustafa'yı bir medhiçün komuşlar
Evveli Şam âhırı Şam demişler

Kardeş bağında biter türlü yemişler
Gönül eğleyecek Şam'dır Halep'tir

26

Ahvâlîm nice anlatam dostlara
Anın sevdasıyla girdim postlara

Beni aşk ateşine yakan Ali'dir
Beni aşk ateşine yakan Ali'dir

Derdim söyleyecek tabip ararım
Hüsnünü görünce kalmaz kararım

Doğru bendesiyim yoktur zararım
Beni aşk ateşine yakan Ali'dir

Tutulup bendoldum zülfü teline
Tamam yoktur şu dünya malına

Delû bülbül oldum hüsnü gülüne
Beni aşk ateşine yakan Ali'dir

Hüsnünü benzettim gökteki mâha
Mustafa'ya kımya girme günaha

Beni yâr eyledi dert ile âha
Beni aşk ateşine yakan Ali'dir

27

Yar mecliste gülse güller açılır
Hakikatli yardan nice geçilir

Sürâhi döndükçe gönül şen olur
Gâh ağlarım gâh gülerim gün olur

Aşkımın kervanın göçtüğün görsem
Yadlar ile yiyüp içtiğin görsem

Yavrum ak göğüsünü actığın görsem
Vücûdüm tutuşur bağrım hûn olur

Her kande gidersen başına uyarım
Bir gün şâhım ben kendime kıyarım

Ağam nice didârına doyarım
Şöyle bil ki kan üstüne kan olur

Kaşın çatup kâküllerin tararsın   Bir gün olur ben bendeyi ararsın
 Ağam niçin siyahlara girersin   Melek olanlarda yeşil don olur

Aşk bahrini girip seyran eylesen   Gâh akuben gah bulanıp çağlasan
 Mustafa eydür bir selâm yollasan   Şöyle bil ki can üstüne can olur

28

Meddahlar medhedüp vasfın yazarlar   İşte bahânesiz güzel böyle olur
 Gelsin seyreylesin ehl-i nazarlar   İşte bahânesiz dilber böyle olur

Her bakışı değer dostlar bin câna   Gelmemiştir bunun misli cihâna
 Bir yerinde yoktur kusur behâne   İşte bahânesiz güzel böyle olur

Yedi iklimde budur hubların başı   Kudret kalemiyle nakşolmuş kaşı
 Bârekâllah görün kimdir nakkaşı   İşte bahânesiz dilber böyle olur

Her veçhile yaratmıştır kemâlin   Hiç gözümden gitmez oldu hayâlin
 Cennet misâlidir senin cemâlin   İşte bahânesiz güzel böyle olur

Acep midir melek olursa aslı   Cennette hûri mi bilmezem nesli
 Mustafa der cihanda bulunmaz misli   İşte bahânesiz dilber böyle olur[1]

29

Selâm olsun güzellerin hasına   Âşık oldum avazına sesine
 Benzemiş turnanın Bagdahlısına   Şunda bir garipçe kumru türemiş

Koğa koğa bağçelere kondurdum   Tabilbaz kakup pençeden kaldırdım
 Solağıma gelmez bazım aldurdım   Şunda bir garipçe kumru türemiş

Alıcı kuş kalkar döner havada   Avlanırlar beyler Çukur Ova'da
 Serkeşlenmiş alımlı olmuş yuvada   Şunda bir garipçe kumru türemiş

Kul Mustafa kulluk ile yetesin   Gevher alıp nicesin de satasın
 Meğer illerinde mekân tutasın   Şunda bir garipçe kumru türemiş

30

Gece gündüz uyku girmez gözüme   İntizârım elâ gözlü yâr deyu
 Gündüz hayâlimde gece düşümde   Selâmı çok bir efendim var deyu

[1] Kıt'aların sonundaki redif "böylölür,, şeklinde okunacaktır.

Ben bilirim yar sevgisi candandır Yarsız bana fena dünya zındandır
Benim ulu korkum hemen şundandır Gayrilere gönül vere yar deyu

Ne mümkündür yüzüm yardan döndürem Yeri gökü aşk oduna yandıram
Bir sırdaşım yoktur yâre gönderem Var cânânın hatırım sor deyu

Kul Mustafa kulluğunu bilmez mi Varıp dostun bağçesine girmez mi
Dilber bize bir destemal virmez mi Ağladıkça çeşmin yaşın sil deyu

31

Ak gerdana siyah benler yaraşur Halkın nazargâhı mıdır nedir bu
Yüzüne bakmağa gözler kamaşur Şems-ü felek mâhı mıdır nedir bu

Hokka dehen içinde inci dişleri Âşika cevri-ü cefâdır işleri
Alay alay kirpikleri kaşları Şeş bölük Sipâhî midir nedir bu

Giyinimde yeşilin var alın var Kan etmede kanlı zâlim elin var
Gerdanında kurulmuş bir hâlin var Çar köşenin şâhı mıdır nedir bu[1]

Der Mustafa'm bülbül konar dallara Seyreylen açılan gonca güllere
Kandil kandil olmuş ağar göklere Âşıkların âhı mıdır nedir bu

32

Be Gâziler biz bu aşka düşeli Baş açık meydana girenlerdenüz
Niceler kim fırsatımız gözetür Bildiğinden kalma diyenlerdenüz

Bir dilbercik gelse girse de ele Uryan olup koyuna girse bile
Sâdikız değmeziz değme güzele Hemen bal dudağın emenlerdenüz

Bir yiğit cıdasın almış destine Haber etmiş düşmanına dostuna
Gâfilken varmazız düşman üstüne Var hazır ol diyen erenlerdenüz

Mustafa'm der ki şikâyetim hardan Gönül usandı bu feryad-ü zardan
Ölürüm vazgelmem sevgili yardan Can ile baş fedâ kılanlardanuz

[1] مال = ben

Bibliyografiya

- Abul'ala* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Alim' Sidiq* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Alim' Talat* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Al-Yasa* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Ar-Rasid* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Bahr* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Belle* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Berita Alim* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Budha* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Tamir Hasi* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Uzda* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Zahon* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Dang* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Kollon Qasbi* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Kungl* — ... [Bibliyografiya, ...]
- Fuzl* — ... [Bibliyografiya, ...]

BIBLIYOGRAFYA

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory lines.

22. gerbau-styeh hndler yaryur Halkin de arxale mde ushe bu
Yurdu bakungha giler amagur Saha-0 Jele mdy mdr mdr de
Heske dehan hndler mdr diler Jaha dey-4 yefir hndler
Aly hly wdy hndler Jaha dey-4 yefir hndler
Geyimide yeshi hndler hndler hndler hndler hndler hndler
Gerdamede Faralghu hndler hndler hndler hndler hndler hndler
Der Mustafazade hndler hndler hndler hndler hndler hndler
Kandil mdr hndler hndler hndler hndler hndler hndler

De Gidiler hndler hndler hndler hndler hndler hndler
Nisier kim hndler hndler hndler hndler hndler hndler
In Mdr hndler hndler hndler hndler hndler hndler
Saher Jaganaz hndler hndler hndler hndler hndler hndler
W ygh hndler hndler hndler hndler hndler hndler
Gafiken hndler hndler hndler hndler hndler hndler
Gidiler hndler hndler hndler hndler hndler hndler
Gidiler hndler hndler hndler hndler hndler hndler

Bibliyografya

- Abilhüda** (محمد ابى الهدى) — كتاب قلادة الجواهر, Biyrut, Matbaai Edebiyye, 1301.
- Ahmet Şükrü** — Dadaloğlu [Halkbilgisi Mecmuası, I, S. 104-110].
- Ahmet Tal'at** — خلق شعرلرينك شكل ونوعى, Devlet Matbaası, 1928.
- Ali Rıza** — Genc Osman hikâyesi. [Tarsus gazetesi, 19 şubat, 1923].
- Bahâyi (Küfri)** — احكام كليہ رسالہسى [Husûsî kütüphânemiz yazmakları arasında bir mecmuada].
- Bâki** — فضائل الجهاد [Husûsî kütüphânemiz yazmaları arasında].
- Belig** — نخبة الآثار لذيل زبدة الاشعار [Istanbul Darülfünunu Kütüphânesi yazmaları arasında].
- Besim Atalay** — مرعش تاريخى, Devlet Matbaası, 1925
- Bustânî** (بطرس البستاني) — كتاب دائرة المعارف, 10 cilt, Biyrut, 1876.
- Cemal Reşit** — تاغولى شرفيلىرى Darülelhan neşriyatı, IV ncü defter, mukaddimesinde.
- Cevdet paşa (Ahmet)** — معروضات [Türk Tarih Encümeni Mecmuası, No. 87-93].
- Danon (A.)** — Contribution à l'histoire des Sultan Osman II et Mustafa I [Journal Asiatique, Tome XIV, No. 2, 1919, 252-296].
- Deny (J.)** — Traditions turques de Salonique et de Florina [Revue des traditions populaires, XXXIV, supp.].
— Chansons des janissaires turcs d'Alger [Melanges René Basset, Paris, Leroux, 1925]
- Evlîya Çelebi** — اوليا چلبى سياحتنامهمى Istanbul, VIII Cilt.
- Flügel (Gustav)** — Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserl. Königl. Hofbibliothek zu Wien, 3 Band, 1861.
— Kitâb Al-Fihrist, Bd. I, von Iohannes Roediger. Leipzig, 1871.
- Fuat (Köprülüzade M.)** — تورک ادبياتىنىڭ ايلك مېشهرلىرى, Devlet Matbaası, 1928.
— تورک ادبياتىنىڭ منشأى [Millî Tetebbü'ler Mecmuası S. 4, S. 5-78].
— مداحلر [Türkiat Mecmuası, C. 1, S. 1-48].

- جزایر تورکولری حقیقده [Türkiat Mecmuası, C. 2, S. 512-518].
- قرهجه اوغلان حقیقده [Türkiat Mecmuası, C. 2, S. 502-505].
- Gevherî [Türk Sazşairlerine âit metinler ve tetkikler, I. 1929].
- Anatolische Dichter in der Seldschuckenzeit, II, Ahmed Fakih [Körösi - Csoma - Archiv, B. II, heft, 1-2, S. 20-38, 1926].
- XVII nci asır Sazşairleri [basılmak üzere].
- Influence du Chamanisme Turco-Mongol sur les ordres mystiques musulmans, Istanbul, 1929.
- Grenard (F.)** — le Turkestan et le Tibet, Paris, 1898, E. Leroux.
- Halil Ethem** — دول اسلامیه, İstanbul, Devlet Matbaası, 1927.
- Huart (Cl.)** — Histoire de Bagdad, Paris, 1901, E. Leroux.
- Ibni Hallikân** (ابن خلكان) — وفيات الاعیان, Mısır basması, 2 cilt, 1299.
- İsmail Habip** — İzzet efendi Cöngü [Memleket Mecmuası, S. 10, 1930].
- İskender Münşi** — تاریخ عالم آرای عباسی, 3 cilt, Tahran, 1314.
- Kâtip Çelebi** — فذلكه كاتب چلبی, İstanbul, 2 cilt, 1287-1287.
- تحفة الکبار فی اسفار البحار, yeni basma, İstanbul, Bahriye Matbaası, 1329.
- جهاننا, İstanbul, 1145.
- کشف اظنون عن اسامی الکتب والفنون, 2 cilt, Mısır basması, 1274.
- Kâzım** (کاظم الدجیلی) — Culte superstitieux des Musulmans au Abû khazzâmeh [Logat al-Arab, III].
- Kemal (İbnülemin Mahmut)** — شاعیر مجهوله : عالی افندی [Türk Tarih Encümeni Mecmuası, No. 19 (96) 1928].
- Kıftı** (جمال القفطی) — کتاب اخبار العلماء باخبار الحکماء, Mısır basması, 1326.
- Lâmiî** — نفس الامرنامه [Husûsî kütüphanemiz yazmaları arasında].
- Mahmut Râgıp** — آناطولی تورکولری وموسیقی استقبالمز, İstanbul, 1928
- Margoliouth (D. S.)** — Abd al-Kadir al-Djîlî [Encyclopédie de l' Islam, Vol. I, 1913].
- Kâdiriya [aynı eser, Vol. II, 1927].
- Mazon (André)** — Contes slaves de la Macédoine sud-occidentale, Paris, 1923.

- Mustafa paşa (Mansurîzade)** — نتائج الوقعات , yeni basma, 4 cilt, Istanbul, 1329 .
- Naîmâ** — تاريخ نعيما ilk basması 1147 de, 2 cilt; son başması 6 cilt .
- Naîmeddin (İbrahim)** — حديقۃ الشهداء [Husûsî kütüphanemiz yazmaları arasında] .
- Nazmi Tugrul** — چوروم تاريخى و جغرافياسى , Corum vilâyet Matbaası, 1927 .
- Nazmîzade** — كلشن خلفا , Istanbul, 1143 . .
- Niksarîzade** — نفس الامرنامه [Husûsî Kütüphanemiz yazmaları arasında] .
- Nusrat (Mehmet)** — تاريخچه اوضروم , Istanbul, Ali Şükrü Matbaası, 1338 .
- Peçevî (İbrahim)** — تاريخ پچوى , 2 cilt, Istanbul, Matbaa-i-Âmire, 1283 .
- Pertsch (W.)** — Die Handschriften-verzeichnisse der Königl. Bibliothek zu Berlin, Verzeichniss der türkischen Handschriften , Berlin, 1889 .
- Potanin** — Oçerski Severo-zapadnay Mongolii [Materiale Etnografiçeskie, S. Petersbourg, 1887] .
- Rıza (Zerhîmarzade)** — تذکره رضا , Istanbul, İkdam Matbaası, 1316 .
- Sâdettin Nüzhet** — Bektâşî Şairleri, Devlet Matbaası, 1930 .
 — قرهجه اوغلان [Halk şairleri, II nci kitap, Konya, 1927].
 — قرهجه اوغلانہ دائر [Halkbilgisi Mecmuası, 1, S. 131-133, 1927] .
 — اوليا چلبیده خلق شاعرلى [Yeni Fikir Mecmuası, S. 33, Konya, 1928] .
- Safâyi** — تذکره صفایى [Husûsî kütüphanemiz yazmaları arasında] .
- Sehî** — تذکره سهى , Istanbul, Âmid Matbaası, 1325 .
- Solakzade** — تاريخ حولاقزاده , Istanbul, Mahmut bey Matbaası, 1928 .
- Şeyhî** — وقایع الفضلاء [Darülfünun kütüphanesi yazmaları arasında] .
- Tâhir (Bursalı Mehmet)** — عثمانلى مؤلفلى , Istanbul, Matbaa-i-Âmire, 1333-1343 .
- Taki al-dın Abû Bekir (Şeyh)** — ثمرات الادوق [Mustatraf hâmişinde basılmış, Mısır tab'ı, 1320] .
- Vâsîf (Ahmet)** — تاريخ واصف , Istanbul, 1219 .
- Zeki (M.)** — Kuloğlu Mustafa [Babalık gazetesi, 10 safer 1348, Konya].
 * * * — کتاب دده نورقود , Kilisli Rifat bey tarafından bastırılmıştır; Istanbul, 1331.
 * * * — سويلر مزك آدرلى , Dahiliye Vekâleti tarafından bastırılmıştır; Hilal Matbaası, 1928 .

Genç Osman türküsü

Bu beste konya'da zaptolunmuştur

The musical score is written in a single system with seven staves. The first staff is the vocal line, and the subsequent six staves are for a saz accompaniment. The lyrics are written below the vocal line. The score begins with a treble clef, a common time signature (C), and a key signature of one sharp (F#). The melody is characterized by a series of eighth and sixteenth notes, with some rests. The lyrics are: "AH SAZ... OS MA NIM DER KI DE ÇE KİN KIR A TI SAZ... PI YA DE AS KE Rİ Sİ PE RE YA TIN". The score ends with a double bar line.

Darülelhan tarafından neşredilen "Anadolu halk şarkıları",nın 4 ncü defterinden alınmıştır.

FIHRISTLER

III

1. Einleitung	1
2. Die Bedeutung der Bibliothek	2
3. Die Aufgaben der Bibliothek	3
4. Die Organisation der Bibliothek	4
5. Die Beschaffung der Bücher	5
6. Die Verwaltung der Bücher	6
7. Die Benutzung der Bücher	7
8. Die Erhaltung der Bücher	8
9. Die Statistik der Bibliothek	9
10. Die Zukunft der Bibliothek	10

Das Omen

Opus 10, No. 1

The image shows a page of handwritten musical notation, which is extremely faint and difficult to read. It consists of approximately seven staves of music, each with a treble clef. The notes and stems are barely visible against the light background of the paper. The overall appearance is that of a ghostly or mirrored image of a musical score.

Das Omen, Opus 10, No. 1

Manzûmelerin fihristi

I

Tarihî manzûmeler

S. 5 — Haazret-i Eyup'da kılıç kuşandı Kızılbaş da korkdu kendi uşandı	Gittiği yollara kumaş döşendi Sultan Murat geldi açılın dağlar
S. 9 — Vaktine hazır ol ey Acem şâhı	Magripden üstüne asker geliyor
S. 11 — Yine zuhûr eyledi askeri tugyan	Erzurum vâlisi inhizam itti gitti
S. 16 — Pirliginde düşman sözüne uydum	Şâh ne akıl ittin aldın Bagdad'ı
S. 17 — Sultan Osman eydür gam değil hele	Bu hak cânibinden ölüm değildir
S. 18 — Burcumuz evliya serhat bekleriz	Pâdişahın doğru kulları bizde olur

II

Genç Osman rivâyetleri

- S. 30 — Çankırı rivâyeti
S. 31 — Karaman rivâyeti
S. 32 — Konya rivâyeti (A)
S. 33 — Konya rivâyeti (B)
S. 34 — Mudurnu rivâyeti
S. 41 — Genç Osman manzûmesi

III

Diğer şüirler

1 — Sana dirim benim lebleri kandim	Nazar eyle gâhi bu ben gedâya
2 — Dedi bir pîr bana pişman olursun	Sır açma hudâdan gayrı bir ferde
3 — Bu gün ben bir güzel gördüm	Yeşiller giymiş ag üzre
4 — Seher ben bir âdil hana kul oldum	Çıkmış sultan olmuş ilin üstüne
5 — Gele dilber gel allâhı seversen	Gel ağlatma beni iller içinde
6 — Şunda bir dilbere gönül düşürdüm	Beyler divâne-yüm delü-yüm şimdi
7 — Eğer sorarsan hâlimden	Bir cansız ölü-yüm şimdi
8 — Her kim gerçek âşıkta çevrederse	İşin gücün ah-ü zâar et ilâhî

9 — Ay şâhin bakışlı sevgili yârim	Senin derdin beni abdal eyledi
10 — Âlemde selâmet bulurdu tenim	Ol yâre selâmım vâsıl olsaydı
11 — Akhım aldın şâhım elâ göz ile	Halil beni mecnun eyleyen Halil
12 — Kiyâmet haşrede beklerim seni	Göcmeden gönlümün kervânı tez gel
13 — Gönül bir belâdır sana düşerse	Beni ferdâlara salma sevdiğim
14 — Hey ağalar evvelbahar vaktinde	Kaynayuben coşar gönlü yiğidin
15 — Canım sen güzel olmağa	Sana bir ben gerek bir ben
16 — Gönül geçmez senden hey kerem kâın	Ölünce sevmişim bilmiş olasin
17 — Aklım aldın şâhım elâ göz ile	Güzel beni mecnun eyleyen sensin
18 — Beni mecnun edüp cöllere saldın	Bencileyin mecnun olasin bir gün
19 — Göğe bulut gelse gür gür esiyor	Aman allah âhır şer midir nedir
20 — Ya cennet kapusu nice açılır	Nedir kilidinin dili haber vir
21 — Âciz kaldım delü gönül elinden	Gurbete düşenin hâli böyle olur
22 — Yine geldi evvelbahar günleri	Yüce dağlar yol olduğu zamandır
23 — Akhın başına dir divâne gönül	Aç gözünü rakip yâre dolaşur
24 — Sabâ selâm eyle gül yüzlü yâre	O mübârek hatirciği hoş mudur
25 — Çek Arabistana gönül otağın	Ğönül eğleyecek Şam'dır Halep'tir
26 — Ahvâlîm nice anlatam dostlara	Beni aşk ateşine yakan Ali'dir
27 — Yar mecliste gülse güller açılır	Surâhi döndükçe gönül şen olur
28 — Meddahlar medhedüp vasfın yazarlar	İşte bahânesiz güzel böyle olur
29 — Selâm olsun güzellerin hasına	Âşık oldum avazına sesine
Benzemiş turnanın Bagdathısına	Şunda bir garipçe kumru türemiş
30 — Gece gündüz uyku girmez gozüme	İntizârım elâ gözlü yâr deyu
31 — Ak gerdana siyah benler yaraşır	Halkın nazargâhı mıdır nedir bu
32 — Be gâziler biz bu aşka düşeli	Baş açık meydana girenlerdenüz

UMÛMÎ FİHRİST

Birinci kısım

Kayıkcı Kul Mustafa

I — Kayıkcı Kul Mustafa	5 — 8
II — Kul Mustafa'nın tarihî türkü ve destanları	8 — 20
III — Kul Mustafa'nın San'ati ve te'siri	20 — 23
IV — Netice	23 — 24

İkinci kısım

Genc Osman Hikâyesi

I — Adana Türkmenlerinin bir halk hikâyesi : Genc Osman	27 — 30
II — Anadolu'da „Genc Osman” hikâyesi : Çankırı, Karaman, Mudurnu, Konya rivâyetleri	30 — 36
III — Bagdat'ta „Genc Osman” hikâyesi	36 — 40
IV — Edebî menba'larda „Genc Osman” destanı	40 — 42
V — „Genc Osman” hikâyesinin tarihî esâsı	42 — 43
VI — Türkmen hikâyesinin tahlili	43 — 44
VII — Anadolu rivâyetlerinin tahlil ve mukayesesi	44 — 47
VIII — Bagdat rivâyetinin tahlili	48 — 52
IX — Netice: Halk rivâyetlerinin ferdi menşei	52 — 54

Üçüncü kısım

Kul Mustafa'nın şiirleri	57 — 68
Bibliyografya	71 — 73
Nota	74
Manzûmelerin fihristi	77 — 78

İlâve

Son formanın son tashihlerini yaptığım sırada, Türkiyat Enstitüsü assistanlarından Abdülkadir bey, rus müsteşriklerinden Viktor Maksimov'un "Hudavendigâr ve Karaman Türk lehçeleri hakkında bir tetkik tecrübesi," adlı eserinde bu "Genc Osman," destanından bahsetmekte olduğunu haber verdi. Maksimov, 1863, 1864 ve 1865 senelerinde Anadolu'da onbir ay tetkikatta bulunduğunu, Karaman'da 120 parça kadar destanî şiirler topladığını söyleyerek, bunlar arasında Dördüncü Murad'ın Ser'askerlerinden Genc Osman'a âit bir destanın mevcudiyetini de haber veriyor [*Opit izsledovanya türskih dialektov V Hudavendigere i Karamanii, S. Petersburg, 1867, Mukaddimedede*]. Eserde "Genc Osman," hakkında başka hiç bir şey yoktur. Benim bildiğime göre, "Genc Osman," hakkında avrupa ve rusya türkiyatçıları tarafından verilen mâlûmat bundan ibârettir. Eğer Maksimov'un zaptettiği bu eski Karaman rivâyeti neşredilmiş olsaydı, neşrettiğimiz rivâyetlerle mukayese için çok müfid olabilirdi .

049A 2552

ULB Halle
000 457 698

3/1

Türkiyat Enstitüsünün şimdilye kadar çıkan eserleri

1) Türkiyat Mecmuası, cilt I	Köprülüzade M. Fuat	1925	350 S.	140 k.
2) Türkiyat Mecmuası, cilt II	Köprülüzade M. Fuat	1928	639 S.	250 k.
3) Orta Asya Türk Tarihi	W. Barthold	1927	222 S.	120 k.
4) Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu	H. A. Gibbons	1928	281 S.	150 k.
5) Uluğ Bey ve Zamanı	W. Barthold	1930	165 S.	150 k.
6) Milli Edebiyat cereyanının ilk mübeşşirleri ve Divan-ı türki-i-Basit	Köprülüzade M. Fuat	1928	70 + 83	100 k.
7) Maniler	Kilisli Rifat	1928	270 S.	121 k.
8) Gevheri	Köprülüzade M. Fuat	1929	99 S.	75 k.
9) Erzurumlu Emrah	Köprülüzade M. Fuat	1929	38 S.	30 k.
10) Pir Sultan Abdal	Köprülüzade M. Fuat	1929	75 S.	60 k.
11) On Altıncı Asır Sonuna kadar Türk Sazşairleri	Köprülüzade M. Fuat	1930	70 S.	60 k.
12) Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman hikâyesi	Köprülüzade M. Fuat	1930	75 S.	60 k.
13) Bektaşılık Tetkikleri	F. V. Hasluck	1928	141 S.	100 k.
14) التواریخ الکلیه لضبط اللغة التریه	Müellifi meçhul	1928	94 S.	100 k.
15) بزم و رزم	عزیز بن اردشیر استرابادی	1928	541 + 75S.	400 k.
16) Influences du Chamanisme Turco-Mongol sur les Ordres mystiques musulmans	Köprülüzade M. Fuat	1929	29 S	

Basılmakta olanlar

- I) Türkiyat Mecmuası cilt III
II) Orta Asyada Arap İstilâsı Gibb
III) الادراك للسان الاتراك ابو حیان اندلسی Caferoğlu Ahmet bey tarafından hazırlanmıştır

Fiati 60 Kuruş

